

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Oili Turja

Seniorityö kirjastossa

Verkkokurssi kirjastolaisille Liboppi-alustalla

Opinnäytetyö

Syksy 2023

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Oili Turja

Työn nimi alaotsikoineen: Seniorityö kirjastossa – Verkkokurssi kirjastolaisille Liboppi-alustalla

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2023

Sivumäärä: 47

Liitteiden lukumäärä: 4

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli valmistaa kirjaston seniorityötä käsittelevä verkkokurssi Moodle-pohjaiselle Liboppi-alustalle. Liboppi on Suomen yleisten kirjastojen henkilökunnalle suunnattu verkko-oppimisolusta, joka sisältää kirjastoammattillisia täydennyskoulutuskursseja. Verkkokurssi tehtiin toimeksiantona Vaasan kaupunginkirjaston alueelliselle kehittämistehtävälle (AKE) yhteistyössä Porvoon AKE-kirjastoalueen kirjastojen sekä Helsingin kaupunginkirjaston edustajista muodostuneen työryhmän kanssa.

Opinnäytetyön tietoperustassa kuvataan kirjastoalan kehittämisorganisaatioita, kehittämisympäristöä lainsäädäntöineen sekä kirjastoalan täydennyskoulutusta. Yleisten kirjastojen seniorityön taustoja tuotiin esille haastattelemalla kirjaston seniorityötä tekeviä asiantuntijoita kolmessa suurehkoissa kirjastossa Vaasan ja Porvoon AKE-alueilla sekä vieraillemalla näiden alueiden verkstopalavereissa kuulemassa senioreille kohdennetusta kirjastotyöstä tällä hetkellä. Verkkokurssin tarpeellisuus osoitettiin haastattelujen sekä verkostoissa ja työryhmässä käytyjen keskustelujen kautta. Lisäksi tuotiin esille väestönkehityksessä ja työelämässä tapahtuvia muutoksia, jotka osaltaan patistavat kehittämään kirjaston seniorityön osaamista.

Opinnäytetyössä käytettiin termejä *seniorit* ja *ikääntyvät* viittamaan yleisten kirjastojen asiakasryhmiin, jotka halutaan erottaa kaikki aikuiset kattavista kirjastopalvelujen asiakasryhmistä. Yleisissä kirjastoissa puhutaan enimmäkseen *seniorityöstä*, kun taas *vanhustyö* terminä liitetään yleisemmin hoiva-alaan.

Toiminnallinen osa sisältää raportoinnin verkkokurssin toteutuksesta. Opinnäytetyön tuotoksena valmistunut verkkokurssi esiteltiin kirjastolaisille Liboppi-päivässä. Verkkokurssia tarjottiin Liboppiin kirjautuneille avoimena kurssina ilman erillistä kurssiavainta, ja pääasiassa se suunnattiin aloitteleville seniorityötä tekeville kirjastolaisille. Verkkokurssi on toistaiseksi ainoa seniorityöhön keskittynyt Liboppi-kurssi, ja sen toteutus mahdollistaa osaamisen täydentämisen joustavasti opiskelijalle sopivana aikana.

¹ Asiasanat: verkko-oppiminen, seniorityö, seniorit, ikääntyvät, yleinen kirjasto, täydennyskoulutus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme of Library and Information Services

Author: Oili Turja

Title of thesis: Library services for older adults – An online course for librarians on the Liboppi e-learning platform

Supervisor: Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2023

Number of pages: 47

Number of appendices: 4

The aim of this functional thesis was to produce an online course on Liboppi with the subject of how to provide library services for adults aged 65 or over. Liboppi is a Moodle based learning platform designed for public library personnel and it contains continuing education courses. This course was commissioned by Vaasa city library, in co-operation with Porvoo city library and Helsinki city library. Vaasa and Porvoo city libraries have regional development responsibility in their areas.

The theory part of this thesis describes the environment for furthering public libraries development, including organisations, legislation, and continuing education in the library field. The background of older adults' library services was surveyed by interviewing professional library staff in older adult services at three largish libraries in the Vaasa and Porvoo regions. The author of this thesis also visited regional online meetings to learn about older adult library services at present. The necessity of an online course was demonstrated through various interviews and discussions, and networking with the project team. In addition, changes in demographics and working life, which contribute to the development of the library's expertise in older adults' services were discussed. In this thesis the term 'older adults' refers to the older demographic cohort, over-65s.

The functional part of this thesis includes reporting on the implementation of the online course. The online course, completed as a product of the thesis, was presented to the librarians on the Liboppi day. The online course was offered to those logged into Liboppi as an open course without a separate course key and it was mainly aimed at novice librarians working in library services for older adults. So far, this online course is the only Liboppi course focused on providing library services for older adults, and its implementation enables the flexibility of supplementary learning at a time that suits the student.

¹ Keywords: online learning, older adults, library services, over-65s, public library, continuing education

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 MENETELMÄLLISET VALINNAT	8
2.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	8
2.2 Toimeksiantaja	8
2.3 Verkkokurssin aihe ja kohderyhmä.....	9
2.4 Aineistonkeruu.....	9
3 SENIORITYÖ YLEISESSÄ KIRJASTOSSA	10
3.1 Ketkä määritellään senioreiksi?.....	10
3.2 Väestönkehityksen vaikutus yleisen kirjaston toimintaan	11
3.3 Yleisten kirjastojen osaaminen ja osaamisen päivittäminen	12
4 YLEISEN KIRJASTON KEHITTÄMINEN JA TÄYDENNYSKOULUTUS	14
4.1 Valtakunnallisten ja alueellisten tehtävien kirjastot.....	14
4.2 Aluehallintovirasto	17
4.3 Kirjastoalan muut toimijat	17
4.4 Työelämän kehityksen suunnannäyttäjät	19
4.5 Jatkuva oppiminen ja työssä oppiminen.....	19
4.6 Työhyvinvointi ja työpaikan tuki.....	20
4.7 Vuorovaikutus verkko-opiskelussa	21
5 ASIANTUNTIJAJAHAASTATTELUT JA SENIORITYÖN VERKOSTOT	22
5.1 Vaasan kaupunginkirjasto	22
5.2 Kannelmäen, Malminkartanon ja Pitäjänmäen kirjastot.....	23
5.3 Seinäjoen kaupunginkirjasto	26
5.4 Verkostotapaamisten anti.....	28
5.5 ”Ettei oltaisi avaruudessa yksin”	29
6 VERKKOKURSSIN TOTEUTUS JA TOTEUTUKSEN ARVIOIMINEN.....	31

6.1	Työskentelytavat	31
6.2	Saavutettavuus ja muotoilu	31
6.3	Sisällöt ja valinnat.....	33
6.4	Tavoitteet ja tehtävät.....	34
6.5	"Kill your darlings"	36
6.6	Testaamisen tulos ja valmis verkkokurssi	37
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
8	POHDINTA.....	41
	LÄHTEET	42
	LIITTEET	47

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot	15
Kuvio 2. Esimerkki verkkosivulla käytetystä kuvituskuvasta	32
Kuvio 3. Verkkokurssin kulttuurihyvinvoinnista kertovan osion kuvitusta	35
Kuvio 4. Verkkokurssin aloitussivun kuvitus, josta päätin luopua.....	36
Taulukko 1. Huhtikuun 2023 AKE-koulutukset Koulutuskalenterissa.....	16

1 JOHDANTO

Suomen väestö ikääntyy syntyvyyden alenemisen ja pitenevän eliniän seurauksena (Rotkirch, 2021, s. 16). Ikääntyvä väestö muodostaa jyrkästi kasvavan osuuden yleisten kirjastojen asiakaskunnasta, mikä on otettava kirjastojen toiminnan suunnittelussa huomioon. Laki edellyttää yleisiä kirjastoja toimimaan yhdenvertaisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden edistämiseksi sekä saattamaan yleisen kirjaston palvelut kaikkien käytettäviksi ja saavutettaviksi (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016).

Aikuisväestölle suunnatut yleisen kirjaston palvelut ja tapahtumat ovat yleensä ikärajattomia – silloin kun toiminnan kohderyhmänä ovat pääasiassa yli 65-vuotiaat, puhutaan yleisissä kirjastoissa tavallisesti kirjaston seniorityöstä. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kirjastojen seniorityötä nimenomaan yleisten kirjastojen viitekehyksessä. Kotikirjastopalveluilla tavoitetaan ne asiakkaat, jotka eivät kirjastoa pysty itsenäisesti käyttämään. Palvelun tarve voi olla pysyvää tai tilapäistä, ja se voi koskettaa muitakin käyttäjäryhmiä kuin ikääntyneitä. Ikääntyneen väestön palvelutarpeisiin on pystyttävä vastaamaan, ja yleisen kirjaston seniorityössä painopiste on tällä hetkellä etenkin digineuvonnan ja kotikirjastopalvelujen kehittämisessä. Tapahtumatuotannon ja monipuolisemman toiminnan kysyntä tulee lisääntymään, kun eläkkeelle jäävät ovat entistä parempikuntoisia ja aktiivisempia.

Työelämän ennakoitaan muuttuvan monin tavoin: työurat pitenevät ja työn osaamisen vaatimukset muuttuvat. Työhyvinvoinnin ylläpitämiseksi työntekijöiltä edellytetään valmiuksia täydentää osaamistaan ja omaksua uusia työn tekemisen tapoja, ja työnantajapuolen on osallistuttava kehitettävää työympäristöjä sekä koordinoitava toimintaa. Yleisissä kirjastoissa kirjastolaisten osaamista edistävät alueellisen kehittämisen kirjastot eli AKE-kirjastot.

Tämän opinnäytetyön toiminnallisena osana valmistuu yleisen kirjaston seniorityötä käsittelevä verkkokurssi kirjastolaisten käyttöön Liboppi-alustalle. Verkkokurssi toteutetaan toimeksiantona Vaasan ja Porvoon AKE-kirjastoille. Teoriaosuudessa kuvataan yleisen kirjaston seniorityötä ja kirjastoalan täydennyskoulutusta tällä hetkellä, ja teoriapohjassa tuodaan esille ikääntymisen, jatkuvan oppimisen sekä verkko-oppimisen ja oppimismuotoilun teemoja vain siinä laajuudessa kuin verkkokurssin toteuttamiseksi on tarpeen. Tavoitteena on vuorovaikutuksellisuutta sisältävä verkkokurssi, jonka toteutus houkuttaa suorittamaan kurssin, ja joka antaa käytännöllisiä työkaluja yleisen kirjaston seniorityöhön.

2 MENETELMÄLLISET VALINNAT

Vaasan ja Porvoon alueellisen kehittämisen kirjastot ja Helsingin kaupunginkirjasto olivat aloittaneet verkkokurssin laatimisen kirjaston seniorityöstä syksyllä 2022, ja he tarjosivat sen tekemistä toimeksiantona kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoille opinnäytetyön aiheeksi. Opinnäytetyön tekeminen toiminnallisena sai minut kiinnostumaan tarjouksesta. Olin ensimmäisen kerran mukana tämän työryhmän palaverissa 20.12.2022, jonka jälkeen oma opinnäytetyöprojektini lähti etenemään.

2.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy kehittämistyön tuloksena jokin tuotos, joka voi olla vaikkapa tapahtuma tai konkreettinen esine, esimerkiksi opas tai esite (Kostamo ym., 2022, s. 9–18) – tässä tapauksessa verkkokurssi. Kehittämistyön aikana opinnäytetyön tekijä osoittaa oman alan ammatillisen asiantuntijuutensa sekä tällä tuotoksella että prosessin aikana syntyvällä raportilla, joka kuvaa tuotoksen lähtökohtia, valintoja ja ratkaisuja perustellusti.

Toiminnallinen opinnäytetyö voi rakentua monella eri tavalla. Tässä opinnäytetyössä laadin järjestyksen siten, että ensin esittelen toimeksiantajan ja opinnäytetyön aiheen sekä menetelmälliset valinnat. Tietoperusta jakaantuu kahteen suurempaan kokonaisuuteen: yleisen kirjaston seniorityöhön sekä yleisten kirjastojen kehittämiseen ja täydennyskoulutukseen. Tämän jälkeen käsitellään haastatteluin ja havainnoin kerätty tieto, viimeisenä kuvataan verkkokurssin toteuttamisen vaiheet ja raportoidaan loppupohdinta.

2.2 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Vaasan kaupunginkirjasto, joka on alueellista kehittämistehävää Etelä-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla hoitava kirjasto eli Akepampas. Akepampas rakensi verkkokurssia AKE-yhteistyössä Porvoon kaupunginkirjaston sekä Helsingin kaupunginkirjaston edustajien kanssa. Työryhmässä oli mukana kuusi edustajaa edellä mainituista kirjastoista. Liittyessäni mukaan työryhmä oli jo määritellyt kurssille kahdeksan alustavasti nimettyä osiota sekä kullekin osiolle omat vastuuhenkilöt, jotka olivat tehneet tiedon- ja aineistonhankintaa verkkokurssia varten. Verkkokurssin työnimenä oli *Seniorityö kirjastossa*.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena kehitetty verkkokurssi julkaistiin Moodle-pohjaisella Liboppi-alustalla. Ennen verkkokurssin julkaisemista AKE-kirjastojen valitsema käyttäjäryhmä testasi kurssin toimivuuden.

2.3 Verkkokurssin aihe ja kohderyhmä

Libopin kurssit ovat saatavilla ensisijaisesti Suomen yleisten kirjastojen työntekijöille, ja he saavat kurssiavaimen alueidensa AKE-kirjastoista, mutta rekisteröityä voi kuka tahansa kursistarjonnasta kiinnostunut (Liboppi.fi, i.a.). Verkkokursseista osa on avoinna vain oman AKE-alueensa yleisten kirjastojen työntekijöille, ja jotkin kursseista ovat avoimia kaikille. Osalle kursseista tarvitaan erillinen kurssiavain käyttäjätunnuksen lisäksi. Verkkokursseja on sekä suomeksi että ruotsiksi tai molemmille kielille käännettyinä.

Liboppi-alustalle ei ole aiemmin tuotettu kirjastojen seniorityötä käsittelevää kurssia, joten verkkokurssin aihe on tarpeellinen ja ajankohtainen. Verkkokurssi sijoitetaan kaikkien AKE-alueiden yhteiseen kurssitarjontimeen, ja se on suunnattu kaikille yleisten kirjastojen työntekijöille – erityisesti seniorityötä tekeville ja siitä kiinnostuneille.

2.4 Aineistonkeruu

Opinnäytetyön tietoperustan yhtenä tutkimusmenetelmänä olivat teemahaastattelut. Seniorityön asiantuntijoita haastateltiin kolmesta suurehkosta kirjastosta Vaasan ja Porvoon AKE-alueilta. Haastattelujen tarkoituksena oli antaa kuvaus yleisen kirjaston seniorityöstä, seniorityön kehityksen suunnasta ja kehittämistarpeesta.

Aineistonkeruuta tein erilaisissa verkostotapaamisissa kuuntelemalla, keskustelemalla ja havainnoimalla. Oman työryhmän kokoontumisten lisäksi osallistuin seniorityön alueellisten verkostojen verkkotapaamisiin sekä muun muassa Liboppi-päivään 13.1.2023, jossa tutustuttiin erilaisiin oppimistapoihin Libopissa ja kuultiin vertaisoppimisesta.

3 SENIORITYÖ YLEISESSÄ KIRJASTOSSA

Ikääntyvien ihmisten lisääntyvä määrä tulee näkymään kirjastojen asiakaskunnassa hyvin nopeasti. Kirjaston seniorityöhön tarvitaan osaamista, ja ikääntyvien ihmisten tavoittamiseen ja heidän kohtaamiseensa on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota ja varattava resursseja. Tässä luvussa kerron ensin ikääntymisen ja seniorityön määritelmistä, minkä jälkeen tarkastelen tulevan väestönkehityksen vaikutuksia yleisten kirjastojen toimintaan.

3.1 Ketkä määritellään senioreiksi?

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista eli vanhuspalvelulaki (980/2012, 1 luku 3 §) määrittelee ikääntyneellä väestöllä tarkoitettavan vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä olevaa väestöä. Iäkäs henkilö on henkilö, jonka toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen takia. Kansaneläkejärjestelmässä vanhuuseläkkeen eläkeikä on 65 vuotta (Eläketurvakeskus, i.a.), mutta vanhuuseläkeikä kuitenkin nousee asteittain vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä ja se tulee sidotuksi eliniän odotteeseen vuodesta 2030 lähtien. Vanhuuseläkettä voi myös lykätä tai sen voi ottaa osittain varhennettuna 65 vuoden ikäraja poiketen. Vanhuuden alkamisen ikää ei siis varsinaisesti määrittele minkään tietyn ikänumeron ylittäminen, sillä toimintakykyinen ihminen saattaa olla vielä pitkään työelämässä vanhuuseläkeiän alkamisen jälkeenkin. Ihminen voikin olla samaan aikaan vanhus ja työikäinen, kun työikäiseen väestöön katsotaan tilastollisesti kuuluvaksi 15–74-vuotiaat (Tilastokeskus, i.a.).

Vanhuuden määritelmää on pohdittu useissa tutkimuksissa ja artikkeleissa. Iäkkäitä on jaoteltu muun muassa eri elämänvaiheisiin, kuten kolmas, neljäs ja viides ikä, sekä toimintakyvyn mukaisesti termein go-go, slow-go ja no-go (Saarenheimo ym., 2014, s. 54–55). Vanhustyön keskusliitto (VTKL) selvitti 26.1.–2.3.2022 toteutetulla laajalla kyselyllä kansalaisten suhtautumista ikääntymiseen ja vanhuuteen (Vanhustyön keskusliitto, 2022). Kyselyyn vastanneiden mielestä vanhuus alkaa keskimäärin 68-vuotiaana. Professori emerita Marja Vaarama (2022, s. 5) raportoi kyselyyn perustuen, että yhteiskunnan suhtautuminen ikäihmisiin näkyy siinä, miten heistä puhutaan ja miten he ovat osallisina yhteiskunnassa. Vaarama (2022, s. 49) nostaa raportissaan esiin tutkijoiden näkemykset siitä, etteivät aiemmat vanhuuskäsitteykset enää päde ihmisten eläessä yhä pidempään terveinä, elinvoimaisina ja työkykyisinä. Eläkkeelle siirtymisen ja varsinaisen vanhuuden välissä vapaa-aika lisääntyy työ- ja muiden

velvoitteiden vähentyessä, eikä termi vanhuus Vaaraman mukaan sovi enää tutkijoiden mielestä kuvaamaan 65–80-vuotiaita.

VTKL ylläpitää yhteiskunnallista keskustelua vanhenemisesta Tehdään iästä numero -kansanliikkeen kautta, ja uusimmassa kyselyssä tiedusteltiin, millä termillä ihmiset itse haluavat tulla kutsutuiksi yli 65-vuotiaina (Lankinen, 2023). Annetuista vaihtoehdoista pidettiin seniorisanaa positiivisimpana, ja seuraavaksi positiivisimpia vaihtoehtoja olivat *ikäihminen*, *iäkäs* ja *eläkeläinen*. Käytän tässä opinnäytetyössä termejä *seniorit* ja *ikääntyvät* viittamaan yleisten kirjastojen asiakasryhmiin, jotka halutaan erottaa kaikki aikuiset kattavista kirjastopalvelujen asiakasryhmistä. Kirjastoissa puhutaankin enimmäkseen seniorityöstä, kun taas *vanhustyö* terminä liitetään yleisemmin hoiva-alaan.

3.2 Väestönkehityksen vaikutus yleisen kirjaston toimintaan

Vuoden 2022 lopussa 65 vuotta täyttäneiden osuus koko maan väestöstä oli 23,3 prosenttia (Tilastokeskus, i.a.-a). Sosiaali- ja terveysministeriön ennusteen mukaan 65 vuotta täyttäneitä voi vuonna 2030 olla jo noin 26 prosenttia eli 1,5 miljoonaa (Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto, 2020, s. 14–19). Väestöllinen huoltosuhde heikkenee, mikä näkyy ikäihmisten palvelujen tarpeissa ja toteuttamisessa yhä selkeämmin vuoteen 2030 mennessä.

Syntyvyyden laskun ja pitkäikäisyyden yhtälöstä on seurauksena heikentyvän vanhushuoltosuhteen lisäksi muita sosiaalisia seurauksia: perhesuhteiden verkostot kutistuvat, mikä lisää yksinäisyyden ja mielenterveyden tuen tarvetta (Rotkirch, 2021, s. 143–154). Väestörakenteen ikääntyminen saattaa kasvattaa sosiaalista eriarvoisuutta verkostojen pienentyessä, ja lisääntyvä vanhusten hoivatarve saattaa heikentää sukupuolten välistä tasa-arvoa työtaakan kohdentuessa erityisesti naisille. Naiset ovat edelleen myös suurin osa vanhushuoltopalvelujen käyttäjistä. Vaikka ikääntyvien toimintakyky paranee, kasvaa enemmän hoivaa ja palveluja tarvitsevien ihmisten määrä edelleen nopeasti, sillä hoitoa vaativat viimeisten vuosien määrät eivät vähene. Väestön ikääntymisessä tärkeä huomioitava seikka on muistisairauksien lisääntyminen, minkä todetaan olevan pääasiallinen syy ikäihmisten säännöllisten palvelujen käytölle. Palvelujen tarpeen lisääntyminen näkyy erityisesti hoiva- ja terveystalouksissa, mutta kirjastoilla on osallisuutensa terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen tukemisessa. Kirjaston merkitys sosiaalisen kanssakäymisen tilana kasvaa.

Vanhuspalvelulaki (980/2012, 2 luku 5 §) velvoittaa kuntaa tekemään suunnitelman ikääntyneen väestön tukemiseksi, ja suunnitelmassa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä palveluita. Yleisen kirjaston kotikirjastopalvelujen tarve tulee lisääntymään, ja kuntien on mietittävä erilaisia palvelumuotoja sekä etenkin digipalvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden kehittämistä yhdenvertaisuuden periaatteen toteuttamiseksi. Yli 65-vuotiaat muodostavat kasvavan ja monimuotoisen asiakasryhmän, jonka palvelutarpeet on huomioitava uudella tavalla.

Kauniaisten kaupungin kirjastopalvelupäällikkö Jaakko Tiinosen (2023) mukaan asiakassegmentointi on välttämätöntä, sillä ikääntyvät asiakkaat eivät ole yhtenäinen ryhmä eikä sama palvelumalli sovi kaikille. Jaottelua vaativia eroavuuksia ikääntyvissä asiakkaissa ovat muun muassa erot sosioekonomisessa, kielellisessä tai kulttuurisessa taustassa, alueelliset erot, sekä erot toimintakyvyssä ja palvelujen saatavuudessa. Ikääntyneet ovat Tiinosen mukaan myös voimavara vapaaehtoistyössä, mihin julkinenkin sektori on havahtumassa.

3.3 Yleisten kirjastojen osaaminen ja osaamisen päivittäminen

Aluehallintovirasto (AVI) on todennut vuoden 2021 peruspalvelujen arvioinnissa, että kirjastoissa tarvitaan ammattimaista johtamista ja kehittämistä hyvinvointityön onnistumiseksi (AVI, 2022, s. 17–26). Suomen kirjastoverkko on hyvin moninainen johtuen kuntien koosta, väestö- ja aluerakenteesta sekä taloudellisista seikoista, ja täten kirjastopalvelujen tuottamisen lähtökohdat vaihtelevat suuresti. Jotta varmistettaisiin kansalaisille mahdollisimman yhdenvertaiset palvelut eri puolilla maata, kirjastot muun muassa erikoistuvat ja sähköisiä palveluja kehitetään. Selvityksen mukaan kaikissa kirjastoissa ei ole riittävästi henkilökuntaa ja henkilöstön määrä on vähentynyt sekä absoluuttisesti että suhteessa asukaslukuun.

Väestön ikärakenteen muutoksen takia yleisissä kirjastoissa tulee korostumaan ikääntyvien ihmisten kohtaamisen taito. Henkilöstön määrän vähentyessä kirjastolaisilta vaaditaan yhä enemmän moniosaamista ja vastuuta monien erilaisten tehtävien hoitamisesta, ja yleisen kirjaston seniorityössä on syytä panostaa täydennyskoulutukseen, osaamisen jakamiseen ja toiminnan koordinoimiseen. Yleisissä kirjastoissa on varauduttava siihen, että kunnan budjetissa kirjastolle osoitetut resurssit vallitsevassa taloustilanteessa edelleenkin pienenevät. Täydennyskoulutukset maksavat, ja sijaisjärjestelyt koulutusten aikana vaativat työnantajalta lisäkustannuksia.

Sari Kaunisto (2022) tutki opinnäytetyössään kirjastoammattilaisten täydennyskoulutuksiin osallistuvien opiskelumotivaatiota lähettämällä kyselyn kaikille Suomen yleisten kirjastojen työntekijöille. Tutkimuksessa eniten vastauksia tuli suurempien kirjastojen työntekijöiltä ja korkeammin koulutetuilta. Tärkeimmiksi syiksi koulutukseen lähtemiseen nousivat työntekijän oma mielenkiinto ja oma halu koulutukseen sekä aiheen ajankohtaisuus – näihin verrattuna muuttuneet työtehtävät tai kokonaan uusi työ eivät olleet vastaajien keskuudessa yhtä merkittäviä tekijöitä kouluttautumiselle (Kaunisto, 2022, s. 36–37). Kirjastoammattilaiset ovat halukkaita osaamisen päivittämiseen useammalla tavalla, mutta haluavat saada myös vastinetta koulutukseen käyttämälleen ajalle, ja kouluttajan osaaminen ja asiantuntemus vaikuttaa vastanneilla merkittävästi onnistuneen koulutuskokemuksen syntymiseen (Kaunisto, 2022, s. 40–44). Lisäksi koulutukseen osallistumisen haluttiin olevan vaivatonta.

Koulutukseen osallistumattomuuden suurimmiksi syiksi mainittiin koulutuksen tarpeen puute, sijaisen puuttuminen tai koulutuksen huono ajankohta (Kaunisto, 2022, s. 34). Urallaan pidemmälle ehtineet kokivat vähiten tarvetta täydennyskoulutukselle, ja työuransa alussa olevilla tarvetta osaamisen päivittämiseen ei tuntunut vielä olevan, sillä työpaikan saamiseksi hankittu koulutus oli tuore ja työssä oppiminen ja reflektointi ovat vielä suuressa roolissa ensimmäiset työvuodet.

Kaunisto pohtiikin täydennyskoulutuksen tukitoimia, verkostoyhteistyötä ja kirjastoyksikön ulkopuolelta tulevaa ohjausta esimerkiksi AKE-kirjastojen toimesta, jotta mukaan saataisiin pientenkin kirjastojen työntekijöitä ja vähemmän kouluttautuneita (Kaunisto, 2022, s. 44). Kaunisto visioi muun muassa AKE-sijaisia mahdollistamaan koulutuksiin osallistuminen sekä täydennyskoulutusten suhteuttamista aiempaan koulutustaustaan.

Täydennyskoulutuksen tehokkaampi alueellinen koordinointi ja kurssien tarkempi räätälöinti kuulostaa tämän tutkimuksen valossa perustellulta. Saatetaan tarvita kirjastoyksikköä laajempaa näkemystä, jotta täydennyskoulutuksella kyettäisiin paikkaamaan osaamisessa kipeimmin havaittuja puutteita tietyissä kirjastoissa. Halukkuus osallistua koulutukseen on tärkeä motivoiva tekijä oppimiselle, mutta jos oma mielenkiinto on tärkeämpi syy kouluttautumiselle kuin työpaikalla havaittu todellinen kouluttautumisen tarve, kenties osallistutaan itselle mielekkääseen tai työarkeen vaihtelua tuovaan koulutukseen aiheesta, jonka osaamisesta ei saada juuri sillä hetkellä suurinta hyötyä. Kouluttautuminen tarve edellä hyödyttää sekä kirjastoa että työntekijää, kunhan osallistumista koulutukseen helpotetaan tarvittavin järjestelyin.

4 YLEISEN KIRJASTON KEHITTÄMINEN JA TÄYDENNYSKOULUTUS

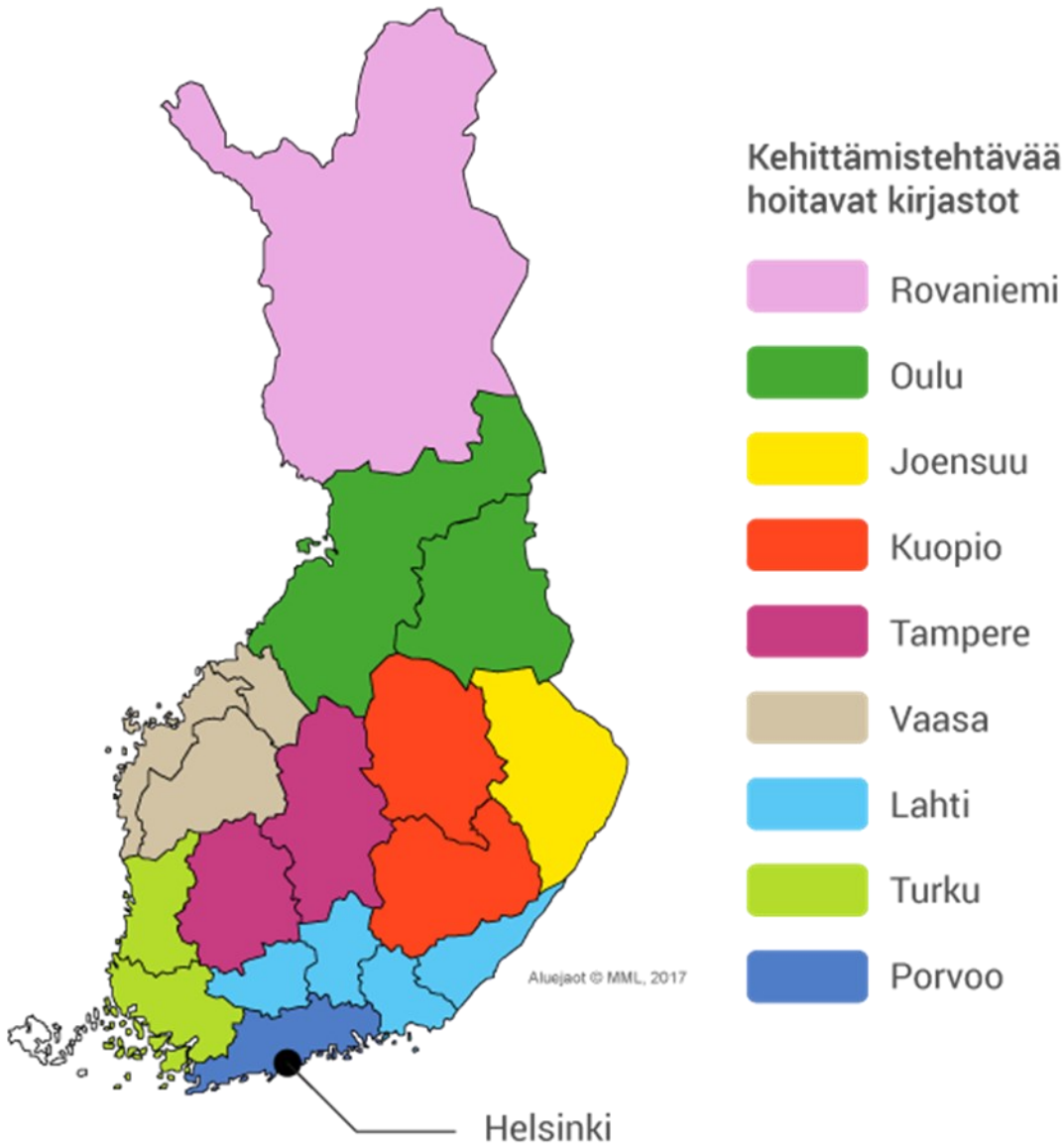
Selkärangan yleisten kirjastojen toiminnalle antavat ensisijaisesti lakiin kirjatut tehtävät ja velvoitteet, joista kunnat ovat vastuussa, mutta laissa osoitetaan myös alueelliset ja valtakunnalliset kehittämistehtävät niitä hoitaville kirjastoille (Kirjastot.fi, 2023c). Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM, i.a.-b) ohjaa kehittämistehtävien toteuttamista sekä valmistelee kansalliset kirjastopoliittiset linjaukset, talousarvioesityksen ja kirjastoja koskevan lainsäädännön. Aluehallintoviraston (AVI, i.a.-c) tehtäviä kirjastotoimessa ovat valvonta, lyhytkestoinen täydennyskoulutus ja tilastointi.

Tässä luvussa esittelen ensin yleisten kirjastojen organisaatiot ja virastot, joiden tehtävänä on valvoa ja kehittää yleisten kirjastojen toimintaa. Tämän jälkeen tarkastelen työelämään, työelämässä oppimiseen ja työhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä kirjastoalalla.

4.1 Valtakunnallisten ja alueellisten tehtävien kirjastot

Laissa säädetään yleisten kirjastojen toiminnasta, toiminnan alueellisesta ja valtakunnallisesta edistämisestä, kirjastojen yhteistyöstä ja valtionrahoituksesta (Laki yleisistä kirjastoista, 1492/2016). Helsingin kaupunginkirjastolla on hoidettavanaan valtakunnallinen kehittämistehtävä (VAKE), jolla toteutetaan kirjastojen yhteisiä palveluja tasapuolisesti ja edistetään yleisten kirjastojen välistä yhteistoimintaa (Kirjastot.fi, 2023a). VAKE-kirjasto järjestää myös yhteisiä kokouksia OKM:n, aluehallintovirastojen ja kehitys- ja erityistehtävää hoitavien kirjastojen kanssa. VAKE:n toiminta tunnetaan erityisesti kaikille avoimista Kirjastot.fi-sivuston kirjasto verkkopalveluistaan, joita ovat muun muassa Kysy kirjastonhoitajalta -palvelu, Kirjasampo, Kirjastokaista, eKirjastot sekä Koulutuskalenteri. Kirjastoalan koulutukseen liittyviä tietoja on koottu Kirjastot.fi-sivuston Koulutus ja seminaarit -osioon, jonka Koulutuskalenterista on helppo seurata koulutustarjontaa. Huomattava osa koulutuksesta toteutetaan verkko-seminaareina, joista saattaa myöhemmin olla katsottavissa tallenne. Kirjastokaistan Koulutuskanavan tallenteet seminaareista ja koulutuspäiviltä soveltuvat sekä kirjastoammattilaisten että oppilaitosten käyttöön.

Alueellista kehittämistehtävää on harjoitettu vuodesta 2018 saakka, jolloin voimaan tulleen kirjastolain myötä entinen keskus- ja maakuntakirjastojärjestelmä lakkautettiin. Lain tarkoituksena on yleisten kirjastojen toiminnan kehittäminen, henkilöstön osaamisen vahvistaminen ja yhteistyön lisääminen yleisten kirjastojen kesken (AKE Lappi, i.a.).

Kuvio 1. Alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot (Kirjastot.fi, 2022b).

Alueellisen kehittämistehtävän kirjastoja (AKE-kirjastot) on yhdeksän (kuvio 1), ja Seinäjoen kaupunginkirjastolla on lisäksi valtakunnallinen erityistehtävä lasten ja nuorten lukemisen palvelujen edistämiseksi (Kirjastot.fi, 2023c). Alueellisen ja valtakunnallisen kehittämistehtävän parissa toimii työryhmiä tarpeen mukaan (Kirjastot.fi, 2022a). Ruotsinkielisten kehittämistehtävien yhteistyöryhmä on nimeltään Svenska samarbetsgruppen för utvecklingsuppdrag, ja sen toiminta perustuu yhteistyövelvoitteeseen sekä Kirjastolain 7 ja 8 §:n kielellisiin tekijöihin. AKE-kirjastot edistävät oman alueensa kirjastojen kehittymistä ja henkilökunnan osaamista.

Huhtikuussa 2023 koulutuskalenterissa mainittiin 13 AKE-kirjastojen järjestämää tapahtumaa (taulukko 1), ja tarjolla oli muun muassa digiopastusta, asiakaspalvelukoulutusta,

tekijänoikeustietoutta, koulutusta esihenkilöille sekä opintomatka Hämeenlinnan pääkirjastoon. Varsinaista kirjaston seniorityöhön liittyvää koulutusta ei tarkasteluajankohtana tarjottu.

Taulukko 1. Huhtikuun 2023 AKE-koulutukset Koulutuskalenterissa (Kirjastot.fi, i.a.).

Koulutuksen nimi	Järjestäjä	Toteutus	Kohderyhmä
Digituen aamukahvit: Virtuaalikierrros Hämeenlinnan pääkirjastoon	Lahden kaupungin-kirjasto, AKE	Teams	Lahden AKE-alue
Kaffepaus på svenska: Digisanasto!	AKE Porvoo	Teams	Avoin
Kirjastot ja tekijänoikeus – ajankohtaiset ja muuttunut lainsäädäntö	Tampereen kaupungin-kirjasto, AKE	Zoom	Avoin
Kohti turvallisempaa tilaa - työpaja kirjastojen esihenkilöille	Lahden kaupungin-kirjasto, AKE	Zoom	Kirjastojen esihenkilöt, ilmoittautuminen
Digiopastus ja ohjauksen taidot kirjastossa	Lahden kaupungin-kirjasto, AKE	Forssa	Lahden AKE-alue, enintään 25
Puhetta kokoelmasta – PiKen kokoelmapäivä	Tampereen kaupungin-kirjasto, AKE	Teams	Avoin, ilmoittautuminen
Ohjaamisen aakkosia: Ryhmäohjaajan työkaluja II	Porvoo kaupungin-kirjasto, AKE	Teams	Uudenmaan alue, enintään 25
Esa-tiimin ideat ja vinkit: Vieraita kieliä asiakaspalvelussa	Tampereen kaupungin-kirjasto, AKE	Teams	Avoin, ensijaisesti PiKe-alue
PiKe-tilastokatsaus – trendejä, vaihteita ja vastapalloja	Tampereen kaupungin-kirjasto, AKE	Teams	Ilmoittautuminen
Opintomatka Hämeenlinnan pääkirjastoon	Porvoo kaupungin-kirjasto, AKE	Hämeenlinna	Uudenmaan alue, enintään 55
Digiopastus ja ohjauksen taidot kirjastossa	Lahden kaupungin-kirjasto, AKE	Kouvola	Lahden AKE-alue, enintään 25
Aspa-tekoja. NYT! – kohtaamisia kirjaston asiakaspalvelussa 2	AkePiKe	Jyväskylä, pääkirjasto	Ilmoittautuminen
Puhutun selkokielen perusteet	Porvoo kaupungin-kirjasto, AKE	Teams	Uudenmaan alue, enintään 16

AkePiKen koordinaattori Jarkko Rikkilän (2022) mukaan AKE-kirjastojen koulutuksen kehittämiseksi tehty työ on otettu hyvin vastaan. Koulutukset ovat tuoneet koulutettavien työhön uusia ideoita, vuorovaikutusta ja verkostoitumista, mikä on osaltaan lisännyt työhyvinvointia.

Verkkokurssimuotoista koulutusta kanavoidaan AKE-kirjastojen hallinnoimalla Liboppi-alustalla, joka on Suomen yleisten kirjastojen työntekijöille suunnattu verkko-oppimisalusta (Liboppi.fi, i.a.). Liboppi sisältää kirjastoammattillisia täydennyskoulutuskursseja sekä suomen että ruotsin kielellä. Kurssit koostuvat pääasiassa tekstistä, kuvista, videoista ja erilaisista oppimistehtävistä. Liboppi-oppimisalustan toimikunnassa on edustus kaikista AKE-kirjastoista sekä VAKEsta. Toimikunta koordinoi Libopin sisällöntuotantoa, ja kukin AKE-kirjasto vastaa Liboppi-toimikunnan vetämisestä kaksi vuotta vuorollaan. Opinnäytetyön valmistumisen aikaan vastuu oli Porvoo AKElla. Alustan teknisestä ylläpidosta ja kehittämisestä vastaa Turun AKE.

4.2 Aluehallintovirasto

Aluehallintovirastolle on laissa määrätty yleisiä kirjastoja koskevia tehtäviä (Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016). Manner-Suomessa on kuusi aluehallintovirastoa sekä Ahvenanmaalla omansa (AVI, i.a.-a). Aluehallintovirasto edustaa kahdeksaa ministeriötä, ja se seuraa ja arvioi sekä edistää toimialueensa yleisten kirjastojen toimintaa. Yksi tärkeimmistä kirjastoa koskevista tehtävistä on kehittämishankkeiden rahoituksen myöntäminen. AVIn kirjastotoimi järjestää lyhytkestoista ja maksutonta täydennyskoulutusta monialaisesti opetus-, nuoriso-, kirjasto- ja liikuntatoimien sekä varhaiskasvatuksen henkilöstölle (AVI, i.a.-d). Aiheina ovat muun muassa lainsäädäntö, hyvinvointi, turvallisuus ja sosiaalisten taitojen edistäminen. Keväällä 2023 AVIn kirjastoille suunnatuissa koulutuksissa oli tarjolla muun muassa webinaareja jatkuvasta oppimisesta, kirjastojen henkilökunnan osaamisesta ja johtajien osaamisesta sekä katsaus vuoden 2022 kirjastotilastoihin.

Aluehallintovirasto arvioi joka toinen vuosi peruspalvelujen alueellista saatavuutta. Vuonna 2021 on tarkasteltu yleisten kirjastojen henkilöstön riittävyyttä ja osaamista sekä kirjastojen johtamista. Selvityksessä todettiin valtakunnallisella tasolla henkilökunnan osaamisen riittävän kirjaston perinteisiin tehtäviin, mutta uusia taitoja tarvitaan (AVI, 2022, s. 23, 34–35). Kirjastohenkilökunnan osallistuminen täydennyskoulutukseen on nousussa, ja AVI-kyselyn mukaan keskimäärin 85 % kirjastojen henkilökunnasta osallistui täydennyskoulutuksiin vuonna 2021. Peruspalvelujen arvioinnin tiedonkeruuta ovat täydentäneet Aija Laineen Helsingin kaupunginkirjaston valtakunnalliselle kehittämistehtävälle tekemät haastattelut, joiden lähtökohtana oli selvittää osaamiseen ja kehittämiseen liittyviä toiveita ja tarpeita, kartoittaa koulutautumista tukevia tekijöitä sekä osaamisen kehittämisen esteitä (Laine, 2021).

4.3 Kirjastoalan muut toimijat

Kirjastoalalla toimii viranomaisten lisäksi useita kotimaisia ja kansainvälisiä tahoja. Järjestöt ja seurakunnat edistävät kirjastoalan kehittämistä muun muassa tiedottamalla ja julkaisemalla aineistoa sekä järjestämällä monenlaista toimintaa.

IFLA. IFLA on kirjastojen kansainvälinen kattojärjestö, jonka linjaukset ovat tärkeitä kansainvälisiä dokumentteja kirjastoalalla. IFLAn säännöllisin väliajoin julkaisema trendiraportti on listannut viisi maailmanlaajuista informaatioympäristöön liittyvää trendiä, jotka ennakoivat muun muassa uusien teknologioiden ja uudenlaisen verkostoitumisen muuttavan

tiedonhallintaa maailmanlaajuisesti (IFLA, 2023). Verkko-oppimisen nähdään muuttavan perinteisiä oppimistrakenteita ja tekevän opiskelusta yhdenvertaisempaa. IFLA muistuttaa vuoden 2022 trendiraportin päivityksessään kirjastoja niiden tarpeesta ja mahdollisuudesta toimia kiinteämpänä osana koulutusinfrastruktuuria, kun arkioppiminen ja epämuodollinen kouluttautuminen yhä enemmän täydentävät virallisia tutkintokoulutuksia (Al Badi ym., 2023, s. 26–27). Trendiraportissa on todettu kirjaston työntekijöiden tarvitsevan uudenlaisia taitoja ennalta-arvaamattomissa ja vaativissa asiakastilanteissa – ammatissa kehittyminen edellyttää myös yhteistyötä ja verkostoitumista (mts. 11). Korkeatasoisen koulutuksen tarpeen arvioidaan kasvavan tietoympäristön monimutkaistuessa, samalla kun jatkuva oppiminen ja osaamisen päivittäminen auttavat pitämään kirjastotyöntekijät alalla (mts. 24).

Yleisten kirjastojen neuvosto. Suomessa Yleisten kirjastojen neuvosto koordinoi yleisten kirjastojen valtakunnallista yhteistyötä ja määrittelee yhteiset arvot, jotka lain lisäksi ohjaavat yleisten kirjastojen toimintaa (Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN), 2021). YKN on Suunta-asiakirjassaan linjannut vuosille 2021–2025 toimintatapoja, joilla vastataan ympäristömme ilmiöihin. Kirjastoammattilliseen muutokseen varaudutaan verkostoitumisella sekä kehittämällä toimintaa ja henkilökunnan osaamista.

Suomen kirjastoseura. Yleisten kirjastojen asemaa edistää vielä kansalaisjärjestö Suomen kirjastoseura (SKS, i.a.-b). SKS (i.a.-a) järjestää joka toinen vuosi kolmipäiväisen valtakunnallisen kirjastoalan tapahtuman Kirjastopäivät vaihtuvalla paikkakunnalla, seuraavan kerran Kuopiossa vuonna 2024 ja Oulussa vuonna 2026. Kirjastopäivät tarjoaa luentoja, työpajoja ja verkostoitumista kirjastoalan toimijoiden kesken. Toukokuussa 2023 SKS:n Esteettömien kirjastopalvelujen Esko-työryhmä järjesti kirjastojen hakeutuvien palveluiden ammattilaisille pandemiatilanteen takia jo useaan kertaan siirretyt *Täyttää kultaa – kulttuurihyvinvointia ikäihmisille kirjastosta* -koulutuspäivät Turussa (SKS, i.a.-c). Tapahtumassa keskityttiin kirjastopalvelujen tuottamiseen seniori-ikäisille asiakkaille. Esko-työryhmä edistää kirjastopalveluiden tasavertaista saatavuutta kaikille (SKS, i.a.-c).

Finlands svenska biblioteksforening. Suomen ruotsinkielinen kirjastoseura Finlands svenska biblioteksforening (FSBF, i.a.) tarjoaa koulutusta ja verkostoitumista kirjastolaisille ruotsiksi. FSBF järjestää joka vuosi kaksipäiväisen kirjastotapahtuman, vuonna 2023 se oli Vaasassa teemalla *Digital nutid via historiens vingslag* (FSBF, 2023). Molemmat kirjastoseurat julkaisevat jäsenlehteä: SKS:n *Kirjastolehti* ilmestyy viisi kertaa vuodessa ja FSBF:n *Bibban* kolme kertaa vuodessa.

4.4 Työelämän kehityksen suunnannäyttäjät

Tulevaisuuden muutostekijöiden tunnistaminen on ollut perustana selvitetessä tulevaisuuden osaamisrakennetta (Opetushallitus, 2023, s. 3–11, 39, 42). Osaamisen ennakointifoorumi on opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen yhteinen ennakoinnin asiantuntijaelin, jonka työelämän ja koulutuksen asiantuntijat ennakoivat oman alansa osaamis- ja koulutustarpeita sekä pohtivat koulutuksen kehittämissuunnitelmia. Laajan kaksivuotisen ennakointiprosessin tuloksena syntyi Osaaminen 2035 -raportti, joka käsittelee tulevaisuuden osaamisrakennetta geneeristen, yleisten työelämäosaamisten, ammattialakohtaisten ja digiosaamisten kannalta. Raportin mukaan kaikilla aloilla tarvitaan uudentyyppisiä osaamisen kehittämistapoja, joita voivat olla muun muassa etä-, monimuoto- ja virtuaaliopetukset sekä sidosryhmä- ja asiakasverkostoista oppiminen. Henkilökohtaisen osaamisen kehittäminen ja johtaminen on osa jatkuvan oppimisen rakennetta, jonka rooli tulevaisuudessa vahvistuu.

Tulevaisuustalo Sitran (i.a.) muutaman vuoden välein julkaisemat megatrendikatsaukset täydentävät valtakunnallisten toimijoiden strategiatyötä varauduttaessa suuriin tulevaisuuden muutoksiin. Merkittäviä megatrendejä ovat muun muassa väestön ikääntyminen, työelämän murros ja haasteet teknologiassa.

4.5 Jatkuva oppiminen ja työssä oppiminen

Työterveyslaitos (2020, s. 27–28) on tutkimuksessaan todennut, että itsensä kehittäminen on oleellinen osa suomalaista työelämää 2030-luvulla. Tulevaisuuden työelämän keskeisten metataitojen – tietoisuus itsestä, proaktiivisuus ja työuran hallinta – tunnistaminen vaatii laajaa ajattelutavan muutosta opinnoissa ja työelämässä. Uusilla nopean kehittämisen tavoilla eli ketterällä kehittämisellä, lean-ajattelulla, kokeilukulttuurilla ja palvelumuotoilulla voidaan hankkia näitä metataitoja ja ammatillista osaamista. Työntekijät tarvitsevat lisäksi työpaikan tukea ja kehittymismahdollisuuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön (i.a.-a) visiot ja tavoitteet tähtäävät työikäisten osaamisen kehittämiseen, ja jatkuvan oppimisen uudistus on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa. Jatkuvan oppimisen uudistuksella vastataan työelämän muutoksista aiheutuviin osaamistarpeisiin.

Työhyvinvointitutkija ja luennoitsija Leenamajja Otalan (2019) mukaan työstä on tullut yhä enemmän oppimista ja oppimisesta osa työtä. Otala puhuu ketterästä oppimisesta, joka vastaa toimintaympäristön nopeaan ja jatkuvaan muuttumiseen. Oppiminen on jatkuvaa ja

tarpeen mukaista, ja se on siirtynyt kouluista työpaikoille – myös organisaation pitää oppia ketterästi pysyäkseen kilpailukykyisenä. Toimiva vuorovaikutus on kaiken oppimisen pohjana, ja sen lisäksi että oppijalla on valmiuksia ja taitoja vuorovaikutukseen ja itseohjautuvuuteen, on myös työpaikasta kehitettävä hyvä oppimisympäristö. Lähikoulutuksen järjestäminen ei ole kustannustehokasta eikä nopeaa, Otala ja Mecklin (2021, s.10, 71–77) summaavat. Sen sijaan digitaalisista verkko-oppimisympäristöistä on tullut uusia oppimisympäristöjä, ja ne mahdollistavat oppimisen räätälöinnin sekä oppimissisältöjen pilkkomisen helposti omaksuttaviin osiin.

Oppimisen asiantuntija Akseli Huhtasen (2019) mukaan oppimismuotoilusta on tullut uusi trendi työelämän oppimisessa. Oppimiseen tarvitaan motivaatiota, muistia, tarkkaavaisuutta ja emootiota, ja Huhtasen mukaan oppimispsykologinen tutkimus on todennut perinteiset kouluttamiskeinot puutteellisiksi näiden tekijöiden tukemisessa. Oppimismuotoilu on sukua palvelumuotoilulle, sen lähtökohtana ovat käyttäjän tarpeet ja ajattelutavassa päähuomio on oppimisessa, ei opetuksessa. Kun oppiminen on siirtynyt pois perinteisistä koulutuksista, verkkokurssit ovat kasvattaneet osuuttaan. Mikro-oppiminen, eli pienissä paloissa oppiminen, ei korvaa oppilaitosten tutkinnoilla suoritettavaa ammatin oppimista, mutta sillä voidaan täydentää ja päivittää osaamista, ja tutkintokoulutuksellakin olisi Huhtasen mielestä opittavaa oppimismuotoilusta ja oppimisen psykologian läpimurroista – oppijalle merkityksellisten asioiden oppiminen kuitenkin johtaa parhaaseen opiskelumotivaatioon ja oppimistuloksiin.

4.6 Työhyvinvointi ja työpaikan tuki

Kirjastoalan koulutustarjontaa on kuvattu runsaaksi – jopa niinkin runsaaksi, että valtakunnallisella tasolla tarjonnan seuranta ja koulutusten valinta on koettu jo työlääksi (Laine, 2021, s. 10). Itä-Suomen aluehallintoviraston kirjastotoimen ylitarkastaja Virpi Launosen mukaan AVIkin on kiinnittänyt huomiota ”koulutusähkyyneen”, jota etäkoulutusten lisääntyminen aiheuttaa (Mustikkamäki, 2023). Ratkaisuna tähän Launonen näkee AVIn ja AKE-kirjastojen yhteistyön ja strategisen osaamisen johtamisen, jotta resurssit kohdennettaisiin oikein kirjastokentällä.

Laineen (2021, s. 22) haastattelujen mukaan AKE-kirjastojen koulutusten katsottiin olevan monille työhyvinvointia tukevaa toimintaa. Tärkeitä kouluttautumista tukevia tekijöitä olivat oma kiinnostus oppimiseen ja työn kehittämiseen, vertaistuki ja verkostoituminen, työn sisältöä tukevan koulutuksen saatavuus, käytännön ratkaisut työpaikalla ja työyhteisön

kouluttautumista suosiva asenne. Ajan puute taas koettiin suurimmaksi esteeksi osaamisen kehittämiseksi: kirjastojen henkilökuntaa on joko supistettu tai työtehtäviä on liian paljon, jotta etäkoulutukseenkaan voisi osallistua työpäivän aikana.

Lähikoulutukset olivat lähes kaikkien vastaajien mielestä tärkeitä etenkin keskittymisen ja verkostoitumisen kannalta, mutta koulutus haluttiin silti järjestettävän kohtuullisen välimatkan päässä (Laine, 2021, s. 9). Pandemia-ajan siivittämänä etäkoulutustarjontaa on jouduttu kuitenkin lisäämään, ja sitä myötä osallistuminen verkkokoulutuksiinkin on lisääntynyt, kun ajasta ja paikasta riippumaton verkkototeutus on mahdollistanut joustavamman ajankäytön ja säästänyt osallistumiskustannuksissa, mikä on monelle kirjastolle kynnyskysymys koulutukseen osallistumisessa.

Kirjastoala on suhteellisen pieni ala, joka pitää keskinäistä verkostoitumista tärkeänä. Harvassa ovat enää kirjastot, jotka eivät kuulu mihinkään kirjastokimppaan. Laineen (2021, s. 8) haastatteluissa nousi esiin, että kirjastotyöntekijän omaa osaamista tukee hyvä työyhteisö sekä verkostoituminen muihin kirjastoihin, erityisesti oman kirjastokimppan sisällä.

4.7 Vuorovaikutus verkko-opiskelussa

AKE-kirjastot järjestivät valtakunnallisen Liboppi-päivän 12.1.2023, ja siellä teemana oli opintopiirien perustaminen. Webinaarissa kuultiin eOppimiskeskuksen kouluttajan Piia Keihään esitys yhteisöllisen oppimisen vaikutuksista verkko-opiskeluun. Keihään (henkilökohtainen tiedonanto, 12.1.2023) mukaan verkko-opiskelu on ajasta ja paikasta riippumaton helppo tapa kasvattaa omaa osaamista, mutta verkko-opiskelussa keskeyttämisen riski on suuri. Opintopiiri on yksi keino sitouttaa opiskelija opiskeluun ja saada aikaan parempia oppimistuloksia, kun ihmiset samanaikaisesti oppivat ja opettavat toisiaan jakamalla verkoissa tuotoksiin. Opintopiireihin sisältyy ajatus konnektivismista ja konstruktivismista.

Konnektivismiin oppimisteoriaa vuodesta 2005 lähtien kehitelleen George Siemensin mukaan oppimista tapahtuu nimenomaan teknologisessa ympäristössä verkostoituen ja yhteyksiä luoden (Siemens, 2005). Konstruktivistisessa oppimisteoriassa oppiminen on aktiivista uusien kokemusten ja tietojen sovittamista aiemmin opittuun (Tynjälä, 1999, s. 37–38).

5 ASIANTUNTIJAHAASTATTELUT JA SENIORITYÖN VERKOSTOT

Kirjastoissa tehtävä seniorityö on hyvin erilaista eri puolilla Suomea. Varsinkin kotikirjastopalvelujen tuottamisessa saattaa olla suuria eroja, kun toisilla paikkakunnilla kirjasto palvelee asiakkaitaan kotiin asti, toisilla paikkakunnilla kirjastopalvelut toimivat vain hoivakoteihin tai kotipalveluasiakkaita ei ole laisinkaan. Itsestään selvää on, että korona-aika katkaisi tylysti yleisten kirjaston senioreille järjestettävän lähitoiminnan, kun kokoontumisia oli rajoitettava, mutta toisaalta se on antanut sysäyksen verkkopalvelujen nopealle kehittämiselle ja uusien toimintamuotojen ideoimiselle.

Seuraavien alalukujen haastattelut kuvaavat seniorityön kehityskulkua kolmessa suurehkoissa kirjastossa. Haastatteluista (liite 1) ja seniorityön verkostojen toiminnasta tehdyt havainnot tuodaan esiin viimeisessä alaluvussa.

5.1 Vaasan kaupunginkirjasto

Vaasan kaupunginkirjastolla on pääkirjaston lisäksi kirjastoauto ja kuusi sivukirjastoa sekä yksi potilaskirjastoyksikkö (Vaasan kaupunginkirjasto, i.a.). Vaasan kaupunginkirjastosta haastatellun kirjastopedagogi Heli Pohjanhovin (2023) työnkuvaan on seniorityö kuulunut enemmän tai vähemmän jo kymmenkunta vuotta. Pohjanhovi vastaa kirjaston seniorityöstä, mutta työajasta enemmän kuin puolet kuluu asiakaspalveluun, kokoelmanhoitoon ja muuhun kirjastotyöhön. Hän on myös kirjaston Celia-yhteyshenkilö ja vetää kerran kuussa lukupiiriä. Kotikirjastopalvelun asiakkaille menee kirjakassi kerran kuukaudessa, ja palvelu on koordinoitu niin, että asiakkaita on jaettu ympäri kirjastoa eri ihmisille. Yhteisöasiakkaiden palvelut hoituvat yleensä keskitetysti, ja asiakkaina on hoitokoteja sekä muita yhteisöjä ja erityisryhmiä, kuten kehitysvammaiset.

Pedagogisessa työssään Pohjanhovi (2023) on toiminut yhteistyössä kulttuuripalvelujen kanssa, joka on järjestänyt iäkkäille tarkoitettuja Korttelikerho- ja Kulttuurikamari-nimillä kulkevia tapaamisia. Vaasassa kulttuuripalvelut tekevät laaja-alaista yhteistyötä ikäihmisten palvelujen tuottamiseksi järjestäen edellä mainittujen tapaamisten lisäksi muun muassa hyvinvointitreffejä ja neulekahvilatoimintaa (Vaasan kaupunki, i.a.).

Aiemmin kaupungin käytössä on ollut Alvar-kuvapuhelinpalvelu, jonka välityksellä on voitu olla yhteydessä kotona oleviin asiakkaisiin, ja Pohjanhovikin (2023) on sitä kautta voinut pitää

esityksiä ja kirjavinkkauksia. Hän on ollut mukana Verkosta virtaa -hankkeessa, jossa vapaaehtoiset vertaisasiantuntijat ovat opastaneet toisiaan digiasioissa. Digiopastusta Pohjanhovi ei tarvitse nykyään tehdä, kun kirjastossa on kokopäiväinen digitalkkari. Hyvinvointialueiden muututtua yhteistyökuviot kirjaston ja sosiaali- ja terveystieteiden välillä vaativat nyt jonkin verran uusia järjestelyjä. Ennen korona-aikaa yhdistykset pyysivät usein kirjastopedagogia vieraillemaan tapaamisissaan tai kirjastoon tehtiin ryhmäkäyntejä, joissa asiakkaille kerrottiin kirjastopalveluista, mutta nämäkin pyynnöt ovat nyt vähentyneet huomattavasti. Pohjanhovi mainitsee aiemmiksi yhteistyökumppaneiksi muun muassa erilaiset eläkeläisjärjestöt, SPR:n, Muistiteatterinaiset, Akateemiset naiset sekä Muistiliiton.

Senioriasiakkaat ovat Pohjanhovi (2023) mielestä ihana asiakasryhmä, joka ottaa vastaan kaiken innoissaan, mutta kertoo myös suoraan, jos ei jostain pidä. Heidän kanssaan toimiessa täytyy olla rauhallinen, malttaa pysähtyä kuuntelemaan ja muistaa huomioida huonon näön tai kuulon aiheuttamat vaikeudet kommunikoinnissa. Pohjanhovi pitää tärkeänä puhua selkeätä yleiskieltä, eikä puhujan saisi käyttää esimerkiksi vaikeita digitermejä. Hiljattain eläköityneiden, 65 vuotta täyttäneiden asiakkaiden opastamiseen olisi Pohjanhovi mielestä hyvä löytää resursseja, sillä monella asiakkaalla edellisestä kirjastokäynnistä saattaa olla jo niin pitkä aika, että kirjastokorttikin on vanhentunut ja kirjasto on muuttunut paljon asiakkaan aiemmin kokemasta.

Useiden ryhmien hoitamisessa on joskus ollut uupumiseen asti tekemistä, ja Pohjanhovi (2023) toivookin tulevaisuudessa seniorityöntekijälle kokopäiväistä tehtävää, varsinkin kun asiakkaita tulee kovasti lisää. Pohjanhovi kertoi myös tarpeesta verkostoitua seniorityössä ja tehdä yhteistyötä, jotta ei olisi tunnetta ”kuin olisin jossain avaruudessa yksin”, ja hän onkin erittäin iloinen AKE:n nyt järjestäessä verkkotapaamisia alueen seniorityön tekijöille.

Aina tekee hyvää kuulla, mitä toiset tekee, ja mitä on suunnitteilla. (Pohjanhovi, 2023)

5.2 Kannelmäen, Malminkartanon ja Pitäjänmäen kirjastot

Helsingin kaupunginkirjastossa on 39 toimipistettä ja kaksi kirjastoautoa, kirjastopalveluita on saatavilla lisäksi kahdessa potilaskirjastossa ja viidessä palvelupisteessä Helsingin kaupungin palvelukeskuksissa (Helmet, i.a.). Kannelmäen, Malminkartanon ja Pitäjänmäen kirjastojen kirjastonjohtajalla Sanna Sivosella (2023) on erityisvastuualueenaan seniorityön

koordinoiti Helsingin kaupunginkirjastossa. Kirjastot toimivat hänen mukaansa melko itsenäisesti, ja verkosto koordinoi, mitä missäkin päin tehdään senioreille – hyviä käytänteitä jaetaan ja ajoittain laaditaan laajemman mittakaavan hankkeita.

Sivosen (2023) kirjastouran aikana seniorityön koordinoiti on kulkenut polveilevaa polkua pitkin, kun verkostoja on lakkautettu – esimerkiksi toimialauudistuksessa vuonna 2017 – ja sitten taas perustettu uudestaan. Eräässä vaiheessa ajatuksena oli luopua ikä- tai demografiasegmentoinnista kirjaston käytössä. Pian kuitenkin havahduttiin siihen, että senioreiden määrä tulee huomattavasti kasvamaan, ja kaupungilla seniorityöhön panostaminen voimistui, alettiin laatia ikäohjelmia ja strategiakauden tavoitteita seniorityölle.

Helsingissä kirjasto kuuluu kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialaan, jossa liikunnan tärkeyteen senioreiden parissa on havahduttu, ja yhteisesti tuetaan arjen liikkumista, jota voi olla ihan vain asioille lähteminen, Sivonen (2023) kuvailee. Kirjasto on havaittu isoksi liikuttajaksi, ja tätä on erilaisilla kampanjoilla koetettu vahvistaa. Kirjasto on osallistunut Anna arjen liikuttaa -kampanjaan jakamalla esitteitä sekä tiedottamalla kirjaston ilmoituskanavissa. Kampanjan jatko-suunnitelmissa kirjastosta lähdetään kävelylle, ja ajatuksena on, että syntyisi kävelyrutiini ja -porukka. Kirjasto on ollut mukana kaupungin muiden toimijoiden kanssa alueellisissa kaupunginosamessuissa, joissa tavoitteena on ollut tavoittaa ikäihmisiä toimintavetoisesti sekä kertoa harrastemahdollisuuksista. Alueellisilla tapahtumilla kaupunki pyrkii luomaan matalan kynnyksen toimintaa yhteistyössä esimerkiksi palvelukeskusten ja muiden palveluntarjoajien, kuten kirjaston kesken, jotta toimintaan osallistuisivat nekin seniorit, jotka eivät kirjastoa käytä.

Helsingissä digisyrjäytyneisyyden ehkäisemistä on tehty jo pitkään, mutta Sivosen (2023) mukaan monen ikäiset voivat olla syrjäytyneitä – nuoret ehkä tietämättään, kun onnistuvat kyllä somessa mutta eivät sähköisessä asiointissa. Seniorit saapuvat usein kirjastoihin laitteidensa kanssa ja kysyvät apua matalalla kynnyksellä. Kirjastoissa tarjotaan paljon digiopastusta joko asiakaskoneilla tai ajanvarauksella, ja ajanvarauksesta saatuja hyviä käytäntöjä ollaan levittämässä pilottikirjastoista muihinkin kirjastoihin. Pitäjänmäen kirjastossa on tehty pari kirjastokävelyä, joihin on otettu mallia aiemmasta Oodi-kirjaston hankkeesta, jolla pyrittiin lisäämään hyllylainausta. Mukaan saatiin paljon senioreita, joiden toivottiinkin osallistuvan.

Sivonen (2023) mainitsee Enter ry:n hyvänä yhteistyökumppanina, joka tarjoaa vertaisohjausta senioreilta senioreille. Tieto- ja viestintätekniikan opiskelijat ovat suorittaneet

asiakaspalveluharjoittelujaan kirjastoissa kahden kuukauden jaksoissa opastaen kaikenikäisiä asiakkaita digiasioissa. Kaupungin muiden toimijoiden kanssa ikäihmisten asioihin liittyvät verkostot ovat tiiviitä, ja palvelukeskukset ovat tärkeitä kumppaneita. Hyvinvointialueiden muuttanut tilanne näkyy jonkin verran, kun keskusteluja käydään esimerkiksi siitä, mikä taho tilojen vuokrat jatkossa maksaa ja miten nimenomaan laitoskirjaston palvelupuolen kanssa yhteistyössä hoidetaan aukiolot pisteissä, joissa palvelua saattaa olla kaksi tuntia viikossa muutaman tunnin kerrallaan.

Toimintaa kirjaston tiloissa tai alueella järjestävät myös eläkeläisyhdistykset ja kaupungin-osayhdistykset ja jälkimmäistenkin jäsenet ovat valtaosaltaan ikääntymään päin, Sivonen (2023) toteaa. Asiakkaat ovat varanneet kirjaston tiloja muun muassa korttipelikerholle. Sivosella ei ole kovin paljon omia havaintoja hiljattain eläkkeelle jääneiden (65+) asiakkaiden toimintatapojen muutoksesta, mutta hänen vapaaehtoiskoordinaattoreilta saamiensa tietojen mukaan näillä nuoremmilla eläkeläisillä on innokkuutta ja vapaaehtoisuus kiinnostaa, mutta he eivät enää sitoudu samalla tavoin kuin vapaaehtoiset aikaisemmin ja tapa tehdä on toisenlainen. Helsingin kaupungilla on melko iso organisaatio vapaaehtoisten toiminnan pyörittämiseen eri toimialoilla ja vapaaehtoisia toimijoita on paljon, mutta kirjaston toimintaan mukaan tulijoita on melko vähän: tyypillisin tapa toimia on vetää lukupiiriä, kaveriklubia tai leffakerhoa.

Mihinkään tavattomiin asiakastoivomuksiin Sivonen (2023) ei ole törmännyt, vaan asiakkaat ovat tyytyväisiä, kun toimintaa on. Korona-ajan jälkeen lukupiirit täyttyivät taas nopeasti, valtaosin ikääntyneistä naisista. Pienenä murheenkryyninä ovat lehdet, joiden hankinta kallistuu valtavaa vauhtia, ja budjetit paperisten lehtien osalta pienenevät, kun e-lehtiin käytetään yhä enemmän rahaa. Sivonen näkee e-lehtien markkinoinnin olevan hankalaa iäkkäämmille käyttäjille. Hänen havaintojensa mukaan kirjastossa käytettävät lehtitabletit, joilla voi lukea pöydän ääressä, ovat olleet melko vähällä käytöllä.

Kaikissa Sivosen (2023) omissa kirjastoissa on paljon koululaisia iltapäivän jälkeen, ja kun kirjastot ovat melko yhtenäistä tilaa, missä ääni kulkee ympäriinsä, ei hiljaista tai rauhallista tilaa ole juurikaan tarjolla. Sivosen mielestä äänten rajoittaminen on välillä kuin ”narulla kävelyä”, kun lapsia täytyy muistuttaa olemaan hiljaa ja toisaalta aikuisille täytyy kertoa, että kirjastossa on sallittua pelata ja jutella. Sivonen arvelee, että jatkossa tullaan kirjastojen suunnittelussa kiinnittämään enemmän huomiota kirjastojen äänimaailmaan.

Hiljattain päättynyt Ikäystävällisempi kirjasto -hanke kärsi Sivosen (2023) mukaan koronan vaikutuksista, kun asiakkaiden tavoittamiseksi tehdyt kokeilut jouduttiin tekemään pääasiassa etäyhteyksien välityksellä. Yhtenä tavoitteena oli tavoittaa seniorimaahanmuuttajat, joita kirjastossa ei käy oikeastaan ollenkaan. Korona-aikana hiipui myös suosittu Lukulähettiläs-hanke, jossa vapaaehtoisia koulutettiin vierailemaan palvelukeskuksissa ja lukemaan ääneen joko ryhmille tai yksittäisille asiakkaille. Tätä hanketta ollaan nyt elvyttämässä uudelleen. Seuraavan isomman Helsingin kaupungin taholta tulevan hankkeen Sivonen kertoo liittyvän muistiongelmista kärsivien asiakkaiden palveluihin.

Muistiystävällisyys on varmaan se, mikä seuraavaksi tulee, kuvittelisin. (Sivonen, 2023)

5.3 Seinäjoen kaupunginkirjasto

Seinäjoen kaupunginkirjastossa on pääkirjaston lisäksi kaksi kirjastoautoa ja viisi lähikirjastoa (Seinäjoen kaupunginkirjasto, i.a.-a). Erikoiskirjastovirkailija Jaana Savelalla (2023) on jo pitkä ura takanaan Seinäjoen kirjastossa, ja hänen toimenkuvaansa on koko työhistorian ajan kuulunut ikääntyvien asiakkaiden palveleminen. Kolme päivää viikossa on varattu ikääntyneiden kirjastotyöhön, ja muu aika kuluu neuvonnassa, kokoelmatyön parissa ja päivystyksessä kirjaston eri osastoilla. Aiemmin hän työskenteli laitospalveluiden puolella, mutta kun tuli valtionosuusajan supistuksen aika ja toimintaa maanlaajuisestikin vähennettiin, hänen toimensa siirtyi pääkirjastolle, mistä lähtien seniorityö ja kotikirjastopalvelu ovat kuuluneet hänen tehtäviinsä.

Seinäjoen kirjastossa palvelee Savelan (2023) mukaan tällä hetkellä noin 40:ää asiakasta kotiin ja käydään kymmenessä palvelutalossa. Savela hoitaa henkilöasiakaskäynnit, ja toinen kirjastotyöntekijä on ottanut siivun palvelutalokäynneistä hoitaakseen. Yleensä tieto uusista asiakkaista tulee kotisairaanhoidon tai omaisten kautta. Savela ottaa yhteyttä asiakkaaseen, tutustuu tähän ja selvittää tämän lukutottumuksia. Palvelu on hyvin henkilökohtaista, kun asiakkaan luona myös viivytään hetki juttelemassa kirjoista ja vaihtamassa muita kuulumisia. Käynteihin saattaa liittyä myös opastusta pienten digiongelmien selvittämiseksi.

Savelan (2023) mukaan kotipalvelun asiakkaat olivat hänen uransa alkuvaiheilla 80–90-lukujen taitteessa huomattavasti parempikuntoisia tähän päivään verrattuna, kun nykyään hoidetaan ihmisiä niin pitkään kotona, ja tämä on suurin nähtävä muutos asiakaskunnassa. Hänen

mukaansa asiakkaiden vaatimukset ovat kasvaneet, kun osataan jo kysellä palveluita. Huolestuttava piirre on yksinäisyyden lisääntyminen: perheet ovat pienentyneet, ja olivat omaiset lähellä tai kaukana, niin kontaktit ovat vähissä, jos kukaan ei käy. Tällä hetkellä asiakkaita on jo tulossa enemmän kuin pystytään palvelemaan, ja Savela arvelee tämän olevan monen muunkin kirjaston ongelma, jota tulevaisuudessa on mietittävä.

Seinäjoella hyvinvointialueiden muutokset eivät ole horjuttaneet hyvää yhteistyötä, vaan samat toimijat jatkavat edelleen, ja palvelutaloihin Savela (2023) on ollut yhtä tervetullut kuin ennenkin. Savelan mukaan AILI-verkostosta on kantautunut tietoa, ettei kaikkien tilanne ole yhtä hyvä. Vanhus- ja seniorityön valtakunnalliseen AILI-verkostoon kuuluu 13 kuntaa ympäri Suomen, ja vaikuttajina ovat kuntien kulttuurisen vanhustyön asiantuntijat sosiaali- ja terveystoimesta sekä kulttuuritoimesta (Seinäjoki, i.a.). AILI-verkosto edistää ikääntyneiden kulttuurisia oikeuksia muun muassa jakamalla hyviä käytäntöjä ja tarttumalla ajankohtaisiin aiheisiin kehittämistyössä.

Savela (2023) on huomannut juuri eläköityneiden aktiivisuuden näkyvän esimerkiksi yhdistysten kokoontumisissa, joihin hänet on kutsuttu esittelemään kirjastopalveluita. Aktiivisimmat eläkeläiset toivovat tapahtumia, kirjailijavierailijoita ja esittelyitä, varsinkin e-palvelut kiinnostavat. Asiakkaat ovat myös yllättyneitä kokoelmien monipuolisuudesta, kun huomaavat tarjolla olevan elokuvapalvelua, lehtiä ja e-kirjoja, joiden markkinointia voisi Savelan mielestä tehdä enemmänkin.

Kotiin vietävien palvelujen tarve tulee Savelan (2023) mukaan kasvamaan ihan valtavasti. Hän huomauttaa, että senioreiden ikähaarukkaan on valtava. Juuri eläkkeelle jäävien tarpeet ovat erilaiset kuin jo yli 85-vuotiaiden, ja asumismuotokin ratkaisee paljon. Savela ei usko, että henkilökuntaa saadaan lisättyä kovinkaan paljoa, joten eteen tulee vielä tilanne, ettei jokaisen kotona voi käydä henkilökohtaisesti. On mietittävä sisällöntuotantoa etänä ja ihmisten osallistumismahdollisuuksia laitteiden välityksellä. Tärkeänä Savela näkee sen, että ihminen vielä toimintakuntoisena ja tavoitettavana saataisiin ajoissa kirjaston asiakkaaksi ja hänet opetettaisiin käyttämään palveluita ja laitteita. Kun hän sitten ei enää kotoa pääse lähtemään, elämä ei kaventuisi kovin paljon.

Esimerkkeinä etäpalveluista Savela (2023) mainitsee VideoVisit-palvelun ja Kirjasto 65 -hankkeen. VideoVisit-kuvapuhelinpalvelun kautta ikääntyville kotihoidon asiakkaille on jaettu kulttuurisisältöjä yhteistyössä kotihoidon, seurakunnan ja kulttuuritoimen kanssa (Seinäjoen

kaupunginkirjasto, i.a.-b). AVIn rahoittamassa Kirjasto 65 – Kohtaamisia kotona ja kirjastossa -hankkeessa Seinäjoen kirjasto teki digitaalisten kirjastopalvelujensa kehittämiseksi yhteistyötä Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoiden ja Hublet-laitetoimittajan kanssa (J. Savela, henkilökohtainen tiedonanto, 12.1.2023). Hankkeeseen osallistuvat opiskelijat opastivat senioriasiakkaita näiden kodeissa käyttämään Hublet-laitteita, joihin kirjastossa ladattiin sisältöjä. Laitteisiin on räätälöity helppokäyttöiset käyttäjäprofiilit, ja niitä voi lainata kuukaudeksi kerrallaan. Laitteita ja niiden käyttöä on esitelty erilaisille ryhmille, ja hanketta on markkinoitu monikanavaisesti. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli saada ikääntyneet osallistumaan ja käyttämään digitaalisia laitteita.

Savela (2023) kokee työssään verkostot tärkeiksi ja kaipaisi myös työparia, jonka kanssa olisi mukavampi kehittää ja tehdä. Kotipalveluihin hän on toivonut tilastointia, jotta olisi lukuja joihin nojata. Opiskelijayhteistyöstä Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa Savela on ollut mielissään, ja hän toivoisi enemmänkin mahdollisuuksia nähdä ennusmerkkejä siitä, mitä on tulossa, jotta kirjastokin näkisi, mikä sen rooli tulee olemaan. Savela visioi seniorityöllekin ERTEä (erityistehtävää), joka koordinoisi ja tuottaisi yleisten kirjastojen seniorityötä.

Kirjastoalan opiskelijoille Savela (2023) haluaa aina korostaa, että kotikirjastopalvelussa sisältöjen tuntemus on sitä kirjastoammattilaisten ydinosaamista, mitä kirjastolaisilta usein odotetaan. Hän muistelee Tampereella hakeutuvien palvelujen johtajana pitkään toimineen Riitta-Liisa Kiven korostaneen juuri palvelun sisältöjen merkitystä, sillä ”muutenhan olisi ihan sama, jos kuka tahansa kävisi nappimassa kirjoja hyllystä”. Se ydin, mistä kotikirjastopalvelu lähtee Savelan mukaan, on ”oikea kirja, oikeaan aikaan, oikealle ihmiselle”.

5.4 Verkostotapaamisten anti

AKE-kirjastot järjestävät alueillaan senioriverkostopalavereja Teamsin tai Zoomin välityksellä, suomeksi ja ruotsiksi. Kirjastojen seniorityön tekijät ja siitä kiinnostuneet jakavat omia hyviä käytänteitään ja ideoitaan sekä kertovat hankkeistaan – kirjastolaiset saavat toisiltaan vertaistukea, ja tietoa kulkee AKE-vetäjien ja kirjastojen välillä. Opinnäytetyöntekijä kutsuttiin mukaan Vaasan ja Porvoon AKE-alueiden tapaamisiin.

Yhteisinä asioina tapaamisissa nousivat esille varsinkin senioreille järjestettävä tapahtumatarjonta, digineuvonnan tarve ja kirjastohenkilökunnan resurssit. Kaikilla kirjastoilla on tarvetta elvyttää seniori-ikäisten tapahtumatarjontaa, joka koronan takia hiipui hetkeksi lähes

olemattomiin. Senioreiden tavoittaminen on aina ajankohtainen pulma, johon etsitään keinoja ja kanavia. Iäkkäämpiä ihmisiä ei tavoiteta sosiaalisen median kanavien kautta kovin tehokkaasti, ja muista lähestymistavoista, kuten kirjeistä tai ilmoituksista, syntyy enemmän kuluja.

Pienillä paikkakunnilla on huomattu, että on tärkeää koordinoida tapahtumien järjestämistä yhteistyössä oman alueen muiden tahojen, kuten kunnan, seurakuntien tai yhdistysten kanssa, ettei järjestettäisi samalle pienehkölle kohderyhmälle tapahtumia samaan aikaan, jolloin molemmat menettävät kävijöitä. Rohkeasti kokeilemalla on voitu todeta, mihin aikaan ja kuinka usein toimintaa kannattaa järjestää. Kahvitarjoilu on yleensä olennainen osa toiminnan houkuttavuutta senioreille järjestettävissä tapahtumissa, ja sen arvellaan madaltavan kynnystä saapua hieman vieraammankin aiheen pariin. Sopivan aiheen valinta saattaa johtaa myös yleisöryntäykseen, kuten kävi eräässä kirjastossa, jossa pankin edustajat kirjaston vierailijoina esittelivät ilta-aikaan edunvalvontasopimuksen tekemistä.

Vertaisohjaajien koulutuksen on havaittu lisääntyneen yhdistysten tai kaupunkien järjestämänä, ja tästä toivotaan kirjastoillekin lisäapuja seniorityön tekemiseen, kun henkilökuntaa on vähän. Työikäisiä ja eläkeläisiä halutaan saada mukaan. Palvelumuotoilusta on tullut kirjastoille varteenotettava menetelmä palvelujen parantamiseksi, ja asiakkaiden toiveita halutaan kuulla palvelujen suunnittelussa.

5.5 ”Ettei oltaisi avaruudessa yksin”

Kaikkien haastateltujen ja senioriverkostotapaamisiin osallistuneiden kirjastojen edustajien puheenvuoroista ja kommentteista käy ilmi, että seniorityön tekemiseen on kiinnitettävä entistä enemmän voimavaroja, sillä asiakkaiden määrä ja avuntarve kasvavat. Kaikilla kirjastoilla eivät yhteistyökuviot muuttuneiden hyvinvointialueiden kanssa ole selvillä, lisäksi taloudellisten resurssien ja henkilöstön riittävyys aiheuttavat päänsäivää. Toisaalta kirjastot eivät ole yksin, sillä korona-aikana yhdistykset ja järjestöt ovat kehittäneet monenlaisia tapoja tavoittaa ikääntyneet, ja kirjastojen täytyy aktiivisesti hakeutua yhteistyöhön omien alueidensa toimijoiden kanssa, jotta potentiaalisista vapaaehtoisista saataisiin lisää voimavaroja kirjastotyön avuksi.

Elektronisten aineistojen esiintuomista asiakkaille pidetään tällä hetkellä tärkeänä, lisäksi monet muutkin palvelut ovat muuttuneet, ja niistä olisi asiakkaille saatava tiedotettua. Suuremmissa kirjastoissa ja kaupungeissa huoli digiopastusten organisoinnista ei pahemmin näy

seniorityössä, sillä käytänteet ovat olleet toimivia jo ennen koronaa ja digitaalinen kehitys on hankkeidenkin myötä uudistanut kirjastojen tapoja tuottaa saavutettavia palveluita.

Perinteistä kirjastotyötä eli kirjallisuuden ja aineistojen esittelyä ei saa unohtaa, mutta on hyvä pohtia, tavoitellaanko ikääntyneitä asiakkaita jatkossa enemmän digitaalisesti heidän omista kodeistaan ja toimitaanko sisällöntuotannossa laajemmin useiden kirjastojen voimavaroja yhdistäen. Suppeampaa paikallista toimintaa järjestävät pienet kirjastot tarvitsevat enemmän tukea tällaisen toiminnan aloittamiseksi. Esiin nousi myös havainto siitä, että samankin kirjaston sisällä työntekijöillä on erilaiset valmiudet digiosaamiseen. Tästä seuraa helposti se, että vaikeammat digitehtävät säilytetään yhden osaavan työntekijän harteille, ja hänen poissa ollessaan asiakkaita ei pystytä opastamaan riittävästi.

Seniorityötä tekevät kaipaavat tilanteen mukaan joko työparia jakamaan töitä tai lisää työaikaa pelkän seniorityön tekemiseen. AKE-toiminta on tuonut tärkeän verkostoitumisen mahdollisuuden alueen kirjastoille, ja tätä on kiiteltu. Kirjastolaisilla on halukkuutta jakaa omia ideoitaan sekä pohtia ongelmia yhdessä, ja kirjastoja yhdistävissä verkkotapaamisissa siihen on hyvä tilaisuus.

Tässä opinnäytetyössä ei tutkittu Libopin käyttöastetta, mutta potentiaalisia käyttäjiä verkkokursseille on kaikissa kirjastoissa. Verkostoitumista ja yhteisöllistä opiskelua on tarjolla Libopissakin. Varsinkin Lahden AKE (i.a.) on järjestänyt jo useita opintopiirejä Libopin verkkokurssien ympärille. Opintopiirit ovat kokoontuneet säännöllisesti, ja opiskelijat ovat ennen tapaamisia opiskelleet itsenäisesti aihetta sivuavien osa-alueiden aineistot, joista on sitten yhteisesti keskusteltu.

6 VERKKOKURSSIN TOTEUTUS JA TOTEUTUKSEN ARVIOIMINEN

Verkkokurssi on toteutettu Moodle-oppimisalustalle. Moodle on avoimen lähdekoodin oppimisalusta, jonka kuka tahansa voi ladata käyttöönsä Moodlen sivustolta GNU General Public Licensen alaisuudessa (Moodle, 2022). Moodlen (2018) filosofia perustuu sosiaalisen konstruktivismiin ajatukselle, jonka mukaan tieto ja merkitykset rakentuvat jo ennestään opitun pohjalta ja yhteisöllisen vuorovaikutuksen muodostamana.

Tässä luvussa käydään läpi verkkokurssin toteutus. Kerron työskentelytavoista, verkkokurssin teknisestä ja sisällöllisestä toteutuksesta ja valinnoista, ja viimeisenä käsittelen testikäyttäjiltä ja toimeksiantajalta saatua palautetta.

6.1 Työskentelytavat

Opinnäytetyöprosessin aikana työryhmä kokoontui säännöllisesti keskustelemaan verkkokurssin sisällöistä ja työn etenemisestä. Tapaamiset toteutettiin kuukausittain Microsoft Teams -viestintäalustalla koko ryhmän kesken keväällä ja syksyllä 2023, ja kesällä oli pitempi tauko. Projektin edetessä opinnäytetyöntekijällä oli kahdenkeskisiä suunnittelupalaveria työryhmän eri jäsenten kanssa.

Moodlen käyttöön sain opastusta AKEn yhteyshenkilöltä, ja perehdyin siihen myös omatoimisesti kokeilemalla ja oppaita lukien. Moodle-yhteisön verkkosivuilta löytyy runsaasti ohjeita kurssien laatimiseen myös suomeksi. Suunnittelussa ja viestinnässä apuna käytettiin Google Driveen tallennettuja tekstitiedostoja ja Google Jamboardin digitaalista kirjoitus-alustaa. Verkkokurssilla käytettyjen kuvien käsittelyyn käytettiin Canva-ohjelman ilmaista versiota.

6.2 Saavutettavuus ja muotoilu

Laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta eli digipalvelulaki velvoittaa julkisia toimijoita käytännössä noudattamaan kansainvälisen WCAG-ohjeistuksen A- ja AA-tason kriteerejä ja tuottamaan verkkosivustot saavutettavassa muodossa (AVI, i.a.-b). Liboppi-alustalla olevien Moodle-kurssien on katsottu olevan suljettuja, sillä ne vaativat kirjautumisen ja kurssiavaimen, joten esimerkiksi oppimismateriaalina käytettäviä videoita ei tarvitse tekstittää (sisäinen tietolähde, 4.4.2023).

Verkkokurssien tuottamisesta Liboppiin on annettu ohjeistuksia, joiden mukaan kurssikokonaaisuuteen kuuluvien oppimateriaalien suositellaan täyttävän WCAG 2.1 -kriteeristön mukaiset AA-tason saavutettavuusvaatimukset ja sisältöjen on noudatettava CC-lisensointia (sisäinen tietolähde, 4.4.2023). Suuria tiedostoja ei ole tarkoitus tallentaa Libopin palvelintilaan, vaan toistaa ne joltain toiselta alustalta, esimerkiksi YouTubesta tai Kirjastokaistalta. Kurssin rakenteen sai vapaasti valita, sillä Libopissa ei ole toistaiseksi valmiita kurssipohjia. Kurssikuvauksessa on tärkeää mainita kurssin arvioitu suoritus aika, sillä se voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, saako opiskelija esihenkilöltään luvan osallistua kurssille, ja kunnat tarvitsevat tiedon kurssin kestosta myös henkilöstöhallintajärjestelmäänsä. Kurssin ylläpitäjän yhteystiedot on ilmoitettava, jotta ongelmatilanteissa opiskelija saa vastauksen kysymyksiinsä. Kurssin valmistumisen aikana Liboppi sai ulkoasu-uudistuksen, ja sivustosta tuli mielestäni ryhdikkäämpi uusien asemointien ja kuvakkeiden myötä.

Vasta projektin loppuvaiheilla havaitsin, että editoreille olisi ollut parikin vaihtoehtoa, joista olisi voinut valita profiilin asetuksissa. Käytin oletuseditoria, jossa kappaletyylit sai valita viidestä vaihtoehdosta, eikä esimerkiksi tekstin väriä tai kirjasimen tyyliä ja kokoa voinut editoerissa vaihtaa valikosta suoraan. Käyttämäni editori salli muutosten tekemisen HTML-näkymässä, mutta kurssin ylläpidon kannalta olisi työlästä muuttaa asetuksia kovin paljon käsin. Käytettävissä olisi ollut muun muassa notkeampi TinyMCE HTML-editori, jossa tekstien ulkoasua ja kuvien asemointia olisi voinut monipuolisemmin hallita. En voinut enää ryhtyä tekemään suuria muutoksia kurssin toteutuksen ollessa melkein valmis, joten en tätä sen pidemmälle pohtinut.

Kuvio 2. Esimerkki verkkosivulla käytetystä kuvituskuvasta (soveltaen Freepik, 2023).

Kuvilla halusin keventää sivuja, etteivät ne olisi pelkkää tekstiä, ja valitsin lopulta samantyyliisiä ja -sävyisiä vektorikuvia Freepik-kuvapankista, jossa oli tarjolla paljon laadukkaita ja ilmaisia kuvia. Tässäkin tapauksessa olisi ollut hyvä perehtyä aluksi paremmin Moodleen työkaluna. Yli kymmenen vuotta sitten vanhentuneen työkokemuksen pohjalta yritin liiaksi asemoida verkkosivuja sanomalehden taitossa opittujen taittosääntöjen mukaisesti, mutta kuvien asemointi verkkosivulla tekstin kanssa vierekkäin ei välttämättä toimikaan kaikilla käyttäjillä samoin, kun laitteet ja selaimet ovat erilaisia eivätkä tekstit ja kuvat sijoitu järkevästi näyttöjen

skaalautuessa eri tavoin. Päädyin joitakin kuvia poistamaan, koska olin tarkoittanut ne kuvituskuviksi nimenomaan tekstin lomaan keventämään isoja tekstikokonaisuuksia enkä toimimaan irrallisina kuvina tekstien välissä. Väriä ja vaihtelua saadakseni lisäsin joihinkin sivuihin koko sivun levyisiä matalia kuvia, jotka eivät aiheuttaneet ongelmia tekstin juoksutuksen kanssa (kuvio 2).

6.3 Sisällöt ja valinnat

Kurssien sisällöt voidaan Moodlessa (2023) jäsenellä monin eri tavoin, tyypillisesti kurssin aikataulun tai teemojen mukaan. Aineistoiksi kutsutaan opettajan lisäämiä materiaaleja, joita voivat olla muun muassa ohjetekstit, linkit tai tiedostot. Aktiviteetit ovat työkaluja, joiden avulla opiskelija voi tehdä muutakin kuin lukea sisältöjä. Hän voi esimerkiksi osallistua verkkokeskusteluun, tehdä monivalintatentin ja palauttaa tekemiään tehtäviä tiedostoina, tekstinä tai video- ja puhetallenteina. Moodlessa on mahdollista käyttää myös H5P-työkalua, joka sisältää yli 50 erilaista sisältötyyppiä, joilla voi elävöittää kurssin toteuttamista (Moodle, 2021).

Verkkokurssin sisältöjen vastuualueet oli jaettu työryhmän jäsenten kesken, mutta tehtäviä myös jaettiin ja pohdittiin yhteisesti. Verkkokurssille valittiin mahdollisimman ajankohtaista aineistoa, ja linkitetyn aineiston valinnassa huomioitiin aineiston pysyvyys verkossa, jotta linkit toimivat kurssilla mahdollisimman luotettavasti ilman päivittämisen tarvetta.

Verkkokurssin osiot ovat nimeltään

- Johdatus kirjaston seniorityöhön
- Kohtaaminen: seniorit asiakkaana
- Seniorit aktiivisina toimijoina
- Digituki
- Senioreiden tavoittaminen
- Projektit ja hankkeet esille
- Tulevaisuus.

Jokaisesta osiosta olisi itsessään saatu laadittua suuriakin kokonaisuuksia, ja materiaalin rajaaminen olennaiseen olikin haastavaa. Liboppiin on jo tuotettu kursseja, joissa käsitellään omana kokonaisuutenaan joitakin tällä kurssilla mainittuja aihealueita – kuten

tapahtumatuotantoa ja digiosaamista. Opiskelijaa kehoitetaan näissä yhteyksissä tutustumaan valmiisiin kursseihin saadakseen perusteellisempaa tietoa näistä aiheista.

Sisällöissä haluttiin tuoda esille oppimista edistäviä tekijöitä, joita painotetaan kirjastoalan tutkinto-ohjelmankin opinnoissa. Verkkokurssin alussa mietitään oman opiskelun motivaatiota muun muassa tutustumalla tuoreeseen aiheesta tehtyyn opinnäytetyöhön, jossa Kaunisto (2022) tutki täydennyskoulutuksen osuutta Suomen yleisissä kirjastoissa työskentelevien kirjastoammattilaisten ammatillisessa kehityksessä. Sisällöissä painottuu pyrkimys toiminnan suunnitelmallisuuteen, kohderyhmäajattelu, jatkuvuuden tavoittelu ja tärkeänä osana jälkeensä tehtävä toiminnan arviointi. Tästä esimerkkeinä muun muassa ryhmän ohjaamiseen ja tapahtumasuunnitteluun ohjaavat osiot sekä AVIn kirjastojen kehittämisen hankemenettelyjen avaaminen ja tulevaisuuden pohdinta.

6.4 Tavoitteet ja tehtävät

Verkkokurssin tavoitteena oli tuoda opiskelijalle tietoa ja aineistoa oman kirjaston seniorityöhön. Johtavana ajatuksena tehtäviä laadittaessa oli vuorovaikutuksellisuus ja palastelu sekä kurssin aineiston hyödyntäminen materiaalipankkina. Verkkokurssit Libopissa eivät pääsääntöisesti ole ryhmissä tapahtuvaa verkko-opiskelua, vaan kurssit on tarkoitus suorittaa itsenäisesti ja omaan tahtiin kirjastoissa eri puolilla maata, joten varsinaista vuorovaikutusta muiden kurssilaisten kanssa ei ole.

Moodlessa on muutama työkalu, joiden välityksellä voidaan olla vuorovaikutuksessa muiden opiskelijoiden kesken joko keskustellen tai vertaisarvioita antamalla. Näistä käyttökelpoisin tälle kurssille oli keskustelualueet. Kurssilla päätettiin hyödyntää mahdollisimman paljon keskustelualueita vuorovaikutuksen lisäämiseen ja tiedon jakamiseen, niin että osioissa voi kertoa omista hyvistä ideoistaan sekä toimivista käytänteistä ja näitä voi halutessaan kommentoida. Keskusteluita voi myöhemmin palata seuraamaan kurssin jo suoritettuaankin.

Muuta vuorovaikutusta tapahtuu opiskelijan ja aineiston välillä. Tätä silmällä pitäen valitsin kuvituskuviksi osioiden teemoihin sopivia vektorikuvia sekä lisäsin useimpiin osioihin aiheeseen liittyviä kommentteja julkisuuden henkilöiltä tai alan asiantuntijoilta (kuvio 3).

Kuvio 3. Verkkokurssin kulttuurihyvinvoinnista kertovan osion kuvitusta (Turja, 2023b).

Seniorityö kirjastossa -kurssi rakennettiin siten, ettei kurssin ylläpitäjän tarvitse seurata opiskelun edistymistä. Opiskelija saa automaattista ja välitöntä palautetta suorittaessaan tehtäviä, joissa on tarkistustoiminto – tällä kurssilla käytännössä H5P-elementeillä suoritettut kertaamiset käänökorttitehtävillä ja osaamisen testaaminen monivalintatehtävillä. Oppimiskokonaisuudet palasteltiin sopivanpituiseksi ja otsikoitiin mahdollisimman hyvin aiheen mukaan, jolloin opiskelija näkee helposti, mitä opiskeltava osio pitää sisällään. Opiskelija voi merkitä itse tehtävän suoritetuksi, ja opiskelun edistymisen seuraaminen kannustaa jatkamaan.

Tehtäviä laadittaessa havaittiin, että tämänkaltaisesta materiaalista oli vaikea muodostaa tehtäviä tai kysymyksiä, joihin olisi yksiselitteisiä vastauksia, joten H5P-elementtien monipuolisista pelillisistä tehtävätyypeistä ei tästä syystä otettu käyttöön kuin muutamia. Toisaalta pelielementeillä ei haluttu liiaksi kikkailla. Tarkoitus oli tuoda kurssin sisältöjä esiin vaihtelemalla tekemistä palasteltujen aineistojen ja tehtävien välillä, jotta mielenkiinto kurssin suorittamiseen säilyy. Osa annetuista tehtävistä on tiedonhankintaa ja materiaalin tuottamista opiskelijan omaa kirjastotyötä varten, eikä näitä vastauksia palauteta Moodleen vaan niiden parissa voi jatkaa työskentelyä myöhemminkin – esimerkkinä postituslistan laatiminen oman kirjaston alueen mahdollisista yhteistyökumppaneista ja sidosryhmistä. Lisäksi opiskelijoita kehoitettiin keskustelemaan joistakin aiheista omalla työpaikallaan. Tehtävätyyppien toivottiin kannustavan oma-aloitteiseen tiedonhankintaan ja tiedon jakamiseen sekä etsimään niitä tiedonlähteitä ja verkostoja, joille on tarvetta oman kirjaston seniorityössä.

Teoriaosan painotus palasteltuihin oppiaineistoihin ja vuorovaikutuksellisuuteen huomioitiin lisäksi valitsemalla oheisaineistoksi lyhyitä videoita, joissa äänessä usein ovat itse seniorityön kohteena olevat ihmiset. Kertaavat tehtävät ja keskusteluihin kannustaminen sekä verkkokurssin keskustelualueilla että työpaikalla vahvistavat oppimista konstruktivismin periaatteen mukaisesti.

6.5 ”Kill your darlings”

Luovassa työssä usein nähty lauseenparsi ”kill your darlings” kehottaa olemaan kiintymättä liiaksi omiin ideoihin ja luopumaan niistä, jos ne ovat prosessin kannalta turhia tai eivät toimi. Ensin kunnianhimoinen ajatukseni oli kehittää verkkokurssin ympärille tarina, joka olisi jatkunut osiosta toiseen. Punaisena lankana oli kurssin nimeäminen SenioriSafariksi, ja teemana olisi ollut senioreiden metsästäminen. Tähän inspiroivat sekä verkossa toimiva SeniorSurf-digipalvelu että vuonna 2017 ilmestynyt Jumanji-elokuva, jossa peliin joutuneet henkilöt yrittävät selvitä viidakosta. Opiskelija olisi aluksi käynyt läpi kurssille orientoivaa aineistoa, ja opiskelun edetessä osiosta toiseen hän olisi osion suoritettuaan saanut metsästysretken varrella reppuunsa uusia eväitä tai taitoja. Tarina olisi alkanut jo kurssitarjonnan aloitussivun kuvasta, jossa senioreita metsästäämään lähtenyt kirjastovirkailija tähyilee senioreita, jotka ehkä ovatkin aktiivisia tahoillaan, mutta kirjaston edustaja ei sitä huomaa (kuvio 4).

Kuvio 4. Verkkokurssin aloitussivun kuvitus, josta päätin luopua. Pixabayn ja Freepikin ilmais-kuvista muokannut Oili Turja (2023).

Todellisuus kuitenkin kutsui. Olin lähtenyt verkkokurssin rakentamisessa kiipeämään takamus edellä puuhun ja suunnittelin kurssin visuaalista puolta liian pitkälle, kun olisi pitänyt keskittyä sisältöjen tuottamiseen. Opinnäytetyön laajuuden huomioiden tekemistä oli ihan riittämiin ilman tarinan kehittelyäkin. Suunnitelmaa esitellessäni se otettiin kyllä huumorilla vastaan, mutta samalla muun muassa opiskelutoverit olivat hiukan huolissaan siitä, onko senioreiden metsästäminen liian karmaiseva ajatus. Itsekin epäilin, kuinka kuvan sisältämä

vitsailu otettaisiin vastaan kirjastolaisten keskuudessa. Verkkokurssin sisältöjen aineisto alkoi myös asiallisuudellaan puhutella, ja päätin jättää huumorin vähemmälle, sillä se on vaikea laji. Kuvapankeista ilmaiskuvia etsiessäni vastaan tuli lempeitä ja hauskoja vektorikuvia vanhuksista, joten päätin perustaa visuaalisen tyylin näiden kuvien ja värimaailman varaan.

6.6 Testaamisen tulos ja valmis verkkokurssi

Verkkokurssi oli valmis testattavaksi lokakuun 2023 alussa. Vaasan ja Porvoon AKE-vetäjät valitsivat muutamia käyttäjiä alueiltaan testaamaan sivustojen toimivuutta ja antamaan palautetta sisällöstä ja kokonaisuudesta. Päädyin valmistamaan palautteenantoa varten kaksi erillistä Forms-lomaketta. Ensimmäisessä lomakkeessa (liite 2) kysyttiin jokaisesta (seitsemästä) kurssin osiosta samat kysymykset, ja palautetta oli mahdollista antaa vaikkapa vain osittain kurssin suoritettuaan. Toinen lomake (liite 3) oli koko verkkokurssin yleistä arviointia varten. Aikaa testaamiseen annettiin ensin kaksi viikkoa, mutta sitä jatkettiin, jotta saataisiin lisää vastauksia. Sain lopulta palautelomakkeen kautta vain yhden vastauksen kustakin osiosta sekä yhden koko kurssin arvioinnin. Palautetta tuli myös sähköpostilla AKE-vetäjien välittämänä.

Tarkkaa testikäyttäjien määrää en voi vastauksista päätellä, mutta kurssin sisältöä on arvioinut 5–10 käyttäjää. Testaamisen tarkoituksena oli löytää mahdolliset kirjoitus- ja asiavirheet tai toimimattomat linkit sekä saada käsitys siitä, kuinka ajantasaisia ja tarpeellisia aineistot ovat testikäyttäjien mielestä. Tehtävistä haluttiin saada selville, ovatko ne tasoltaan ja laajuudeltaan sopivia.

Palautteen perusteella sisällöistä löytyi vain hyvin vähän korjattavaa. Johdantokappaleessa todettiin olevan liian paljon aineistoa, ja tähän palautteeseen reagoin järjestelemällä aineiston hieman toisella tavoin ja siirtämällä yhden tehtävän toiseen osioon. Aineistot arvioitiin ajantasaisiksi, mielenkiintoisiksi ja tarpeellisiksi – muutamassa kohdassa sisältö koettiin hieman uuttavana. Jotkin tilastoihin perustuvat tiedot kaipasivatkin tuoreempia lähteitä, ja niiden avaaminen luettelona on lukijalle mielekkäämpi sisäistämisen tapa kuin pitkien lauseiden lukeminen. Pitkiä tekstejä pyrin keventämään riittävällä kappalejaoilla, väliotsikoilla ja avainsanojen lihavoinnilla. Suurin osa opiskeltavasta materiaalista oli kuitenkin verkkosivuilla, jotka ovat laadukkaita sisällöllisesti ja visuaalisesti.

Osa tehtävistä arvioitiin liian laajoiksi. Tehtävistä ei kuitenkaan karsittu mitään pois, sillä tehtävistä ainoastaan yksi keskustelualueelle osallistuminen oli pakollinen, joten opiskelija itse päättää, kuinka paljon niitä suorittaa. Jokaisessa osiossa oli vähintään yksi tehtävä, kertaus, testi tai keskustelualue. Avoimeksi jäi vielä kurssin ylläpitäjien päätös siitä, minkälaisia vaatimuksia kurssin läpäisemiseksi asetetaan ja saako kurssista suorittamisen jälkeen osaamismerkin.

Verkkokurssin kurssiformaatiksi on valittu tiivistetyt aiheet, jossa näkyvissä on kustakin osiosta sen kuvaus ja osion sisältämät alakohdat. Tällöin voi selkeämmin jäsentää, mitä osio pitää sisällään, ja kun vielä sulkee muut osiot, voi paremmin keskittyä yhden osion suorittamiseen. Kuvakaappaus näkymästä kurssin johdanto-osion ollessa avoinna antaa yleiskäsityksen kurssin rakenteesta (liite 4). Etusivulla näkyy vasemmassa palkissa opiskelijan oman edistymisen seuranta, sisällysluettelo ja verkkokurssilla osallistumiseen käytetty aika. Kaikissa osioissa on 4–6 alasivua. Kurssilla käytetyt videot ovat lyhyitä, keskimäärin 2–3 minuuttia mittaisia, ja ne on pääsääntöisesti upotettu sivulle, jos se on ollut mahdollista. Muutoin linkit aukeavat aina uuteen selainikkunaan.

Kurssin suorittamisen kestoksi on arvioitu 5–8 tuntia riippuen siitä, miten perusteellisesti opiskelija päättää syventyä aiheisiin. Erikseen on korostettu linkkejä, joihin opiskelijoiden odotetaan siirtyvän. Opiskelijan omassa harkinnassa on, kuinka paljon hän haluaa vielä perehtyä tarjottuun lähdeaineistoon ja lisälukemistoon.

Latasin vasta projektin loppuvaiheessa omaan puhelimeen Moodle-sovelluksen, joka ei näyttänyt kurssia samoin tavoin kuin se näkyi selaimessa. Verkkokurssia ei ole monipuolisesti testattu eri laitteilla tai selaimilla, mikä on puute.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Seniorityö kirjastossa -verkkokurssi esiteltiin Liboppi-päivässä noin viidellekymmenelle kuulijalle, ja kurssi sai hyvän vastaanoton. Useat koulutuspäivään osallistuneet kertoivat laittavansa kurssin koulutuslistalleen. Osallistujia uskottiin saatavan kurssille runsaasti lähikuukausien aikana. Verkkokurssia aiottiin Liboppi-päivän lisäksi markkinoida vielä kurssia kehittämissä olleiden AKE-alueiden omissa seniorityön verkostoissa ja mahdollisesti jopa molemmat alueet samaan infotilaisuuteen yhdistäen. Tämä tarjoaisi uudenlaisia mahdollisuuksia pienryhmätyöskentelyyn ja vinkkien jakamiseen.

Verkkokurssi tullaan päivittämään muutaman vuoden kuluttua, mikäli siihen tulee tarvetta. AKE-taho haluaa jatkossakin tehdä yhteistyötä ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa erilaisten verkkokurssien parissa muun muassa testaamalla Liboppi-alustan toimivuutta ja muokkausta. Samalla Liboppi-alustalle saadaan lisää tunnettuutta. Libopin tunnettuuden tutkiminen voisikin olla tulevien opinnäytetöiden aiheena.

Opinnäytetyön teoriaosassa painotettiin verkkokurssin sisältämää vuorovaikutuksellisuutta sekä aineistojen palastelua sopivan kokoisiksi oppimisupeamiksi. Tämä tavoite toteutui mielestäni hyvin, ja kurssista tuli myös visuaalisesti tyydyttävä. Toimivuuden testaamiseen voisi panostaa enemmän jo kurssin alkuvaiheessa, jotta kurssin rakentamisessa ei tule yllätyksiä projektin loppuvaiheessa. Verkkokurssin rakentaminen olisi työmäärältään riittävä kahdellekin opinnäytetyöntekijälle, ja ehkäpä kirjastoalan ja tietotekniikan alan opiskelijoiden olisi mahdollista tehdä opinnäytetyö parityönä, jos verkkokurssin rakentamisessa halutaan korostaa tietoteknistä osaamista. Tämä verkkokurssi on siinäkin tapauksessa täyttänyt tehtävänsä, jos palaute sen käytöstä johtaa uuden verkkokurssin kehittämiseen osana oppimismuotoilua.

Liboppi tuntuu olevan hyvässä nosteessa, kurssitarjontaaakin on jo runsaasti. Seuraavaksi kannattaa kiinnittää huomiota opiskelun mahdollistamiseen työpaikoilla. Perinteisesti koulutuspäivät ovat olleet myös irtiottoja normaalista työympäristöstä. Kun niin paljon työstä tehdään nykyään tietokoneella ja verkossa, saattaa verkkokurssin suorittaminen tuntua vähemmän houkuttelevalta ajatukselta, kun maisemat eivätkä työkaveritkaan vaihdu edes päiväksi. Vaikka verkkokurssien suorittaminen onnistuisikin työpäivän muiden tehtävien lomassa, olisi hyvä kuitenkin varata niiden tekemiseen oma aikansa ja paikkansa. Jollekin voi riittää siirtyminen toiseen tilaan, jossa voi työskennellä rauhassa, toiselle taas rentouttava tapa opiskella voi olla etäaamu- tai iltapäivän viettäminen kotona.

Tässäkin opinnäytetyössä on tullut esille kirjastohenkilökunnan riittämätön määrä ja kirjasto-
toimen varojen vähentyminen, samalla kun osaamisen päivittämisen tarve kasvaa. Kirjaston-
johtajilla on lähimpinä esimiehinä ensisijainen vastuu henkilöstön osaamisen kehittamisestä
ja työolojen järjestämisestä. Kehityskeskusteluissa ja kirjaston tulevan toiminnan suunnitte-
lussa tulisi tarkoin perata työtehtävät, joita muokkaamalla voitaisiin vapauttaa henkilökunnan
resursseja kouluttautumiseen, uusiin tehtäviin ja uusien taitojen ylläpitämiseen. Olisiko esi-
merkiksi järkevää tilata kirjat valmiiksi muovitettuina? Kirjojen varausmäärien lisääntyminen
on lisännyt henkilökunnan työtä. Olisiko mahdollista palkata erikseen osa-aikaisia hyllyttäjiä
hoitamaan varauksia ja kuljetuksia? Mitä mahdollisuuksia vapaaehtoistyö toisi kirjastolle?

AVIn ja AKE-kirjastojen toiminnan vaikuttavuutta ei ole tässä opinnäytetyössä tarkemmin tut-
kittu, mutta näiden tahojen tulisi ulottaa tukitoimensa etenkin niihin kirjastoihin, jotka tarvitse-
vat apua vaikkapa verkostoitumisessa tai ylipäätään käytännön järjestelyissä. Muun muassa
aluehallintovirastojen myöntämien kirjastotoimen avustusten turvin kirjastoihin saataisiin lisää
tekijöitä ja uusia tuulia, jos hakumenettelyyn uskallettaisiin lähteä.

8 POHDINTA

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen kesti kokonaisuudessaan lähes vuoden, mihin mittaan se on suunniteltukin. Kärsivällisyyttä on vaatinut tehdä sitä kaiken muun opiskelun ja osaksi työn ohessa, sillä välillä tuntui, että tämänhän saa pian valmiiksi ja kun pääsi vauhtiin, täytyikin keskittyä johonkin muuhun. Sitten on ollut hetkiä, jolloin mikään ei suju, vaikka aikaakin olisi. Kuulostaa siis melko tavanomaiselta opinnäytetyön elinkaarelta. Käytännönläheinen tekeminen ja raportointi on tuntunut omimmalta tavalta tehdä, mutta opinnäytetyössä on saanut hyvää harjoitusta myös pitkäjänteiseen työskentelyyn ja tieteelliseen kirjoittamiseen.

Saamani tehtävä oli mielenkiintoinen ja monipuolinen. Se, minkä ensin koin vaikeaksi, oli erottaa opinnäytetyön teoriaosan ja verkkokurssin sisältöjä toisistaan tai yhdistää niitä. Verkkokurssin muotoiluun ja tekniseen osaamiseen olisi pitänyt perehtyä aluksi syvällisemmin. Onneksi loppua kohden alkoi tuntua siltä, että ehkä tämä suoritus on sittenkin riittävän hyvä harjoitustyöksi. Paljon tietäisin nyt tehdä toisin, kun koko prosessi on takanapäin – ja kun jokainen projekti on kuitenkin omanlaisensa, mahdolliset tulevat projektit ovat taas uusi oppimisen paikka. Toiminnallinen opinnäytetyö olisi helpompi tehdä organisaatioon, joka on jo entuudestaan tuttu, jolloin opinnäytetyöntekijällä olisi parempi käsitys työskentely-ympäristöstä.

Tuntui aluksi epävarmalta ilman pitkää käytännön kokemusta kirjaston seniorityöstä kasata kokoon kurssia, jonka tarkoitus on kertoa alan ihmisille, kuinka seniorityötä tehdään. Toteutus kuitenkin korostaa sitä, että tekijöitä ja tiedon lähteitä on paljon ja tärkeitä on jakaa osaamista ja soveltaa käytäntöjä jokaisen kirjaston omiin tarpeisiin. Verkkokurssi tulee elämään oman aikansa ja toivottavasti hyödyttää käyttäjiään. Prosessin aikana olen saanut mahdollisuuden tutustua erilaisiin verkostoihin ja osaaviin ihmisiin, ja käsitys kirjastoalasta sekä kirjaston seniorityöstä on laventunut valtavasti viimeisen vuoden aikana.

Opiskeluun kannustaminen ja yhteisöllinen oppiminen ovat asioita, joiden toivon lähtevän työelämässäkin yleisesti lentoon. Omat opintoni osuivat pahimpaan korona-aikaan, joka rajoitti lähiopiskelua. Ilman verkostoitumista opiskelutovereiden kanssa tutkinnon suorittaminen olisi ollut hyvin yksinäistä avaruudessa leijumista.

“Now it's time to leave the capsule, if you dare...”

LÄHTEET

- AKE Lappi. (i.a.). *Alueellinen kehittämistehtävä*. <https://kirjastojenlappi.fi/alueellinen-kehittamistehtava/>
- Al Badi, W., Alvandian, L., Au, A., Gomulka, M., Bravo Govea, E., Charles, L.-A., Gueye, F., Maragwa, J., Mrázová, M., Oyedele, D., Shaker, R., & Shalani Dilinika J.M. (25.1.2023). *IFLA trend report 2022 update: A call for radical hope across our field*. IFLA. Haettu 7.4.2023, <https://repository.ifla.org/handle/123456789/2456>
- Aluehallintovirasto (AVI). (i.a.-a). *Aluehallintovirastot*. <https://avi.fi/aluehallintovirastot>
- Aluehallintovirasto. (i.a.-b). *Digipalvelulain vaatimukset*. Haettu 31.10.2023, <https://www.saa-yutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/>
- Aluehallintovirasto. (i.a.-c). *Kirjastotoimi*. Haettu 15.11.2023, <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/kirjastotoimi>
- Aluehallintovirasto. (i.a.-d). *Opetus- ja kulttuuritoimen koulutukset – AVI kouluttaa*. Haettu 31.10.2023, <https://avi.fi/avikouluttaa>
- Aluehallintovirasto. (2022). *Peruspalvelujen arviointi 2021 - Yleisten kirjastojen henkilöstön riittävyys ja osaaminen sekä kirjastojen johtaminen* (Aluehallintovirastojen julkaisu 141/2022). Pohjois-Suomen aluehallintovirasto. <https://avi.fi/documents/25266232/109992716/Julkaisu-141+Yleisten+kirjastojen+henkil%C3%B6st%C3%B6.pdf/fae42720-914d-776d-186d-9a3191c6f1ef/Julkaisu-141+Yleisten+kirjastojen+henkil%C3%B6st%C3%B6.pdf/Julkaisu-141+Yleisten+kirjastojen+henkil%C3%B6st%C3%B6.pdf?t=1661949569157>
- Eläketurvakeskus. (i.a.) *Vanhuuseläke*. Haettu 27.10.2023, <https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/elaketurva/tyoelake-etuudet/vanhuuselake/>
- Finlands Svenska Biblioteksörening (FSBF). (i.a.). *Om oss*. Haettu 7.4.2023, <https://fsbf.fi/sv/om/>
- Finlands Svenska Biblioteksörening (FSBF). (2023). *Biblioteksdagarna 2023*. https://fsbf.fi/sv/biblioteksdagarna/biblioteksdagarna_2023/
- Freepik. (2023). *Free vector media icons set*. https://www.freepik.com/free-vector/media-icons-set_4368444.htm#query=media%20icons%20macrovector_official&position=7&from_view=search&track=ais&uuid=0330e090-78ce-4764-8e8c-a04e5cd6e6a8
- Helmet. (i.a.). *Kirjastot ja palvelut*. Haettu 15.11.2023, <https://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot-ja-palvelut>

- Huhtanen, A. (19.6.2019). Miten oppimista tuetaan 2020-luvun työpaikalla? *Työn tuuli* 28(1), 36–47. https://www.henry.fi/media/ajankohtaista/tyon-tuuli/tyon-tuuli_012019_20190613_links.pdf
- IFLA. (27.1.2023). *What is the IFLA Trend Report?* Haettu 30.10.2023, <https://trends.ifla.org/>
- Kaunisto, S. (2022). *Täydennyskoulutus kirjastoammattilaisen ammatillisen kehityksen tukena* [AMK-opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu]. Theseus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022121429707>
- Kirjastot.fi. (i.a.). *Koulutuskalenteri*. Haettu 6.4.2023, <https://www.kirjastot.fi/koulutuskalenteri>
- Kirjastot.fi. (16.12.2022a). *AKE-työryhmät*. https://www.kirjastot.fi/kirjastot-ja-kehittaminen/AKE_tyoryhmat
- Kirjastot.fi. (16.12.2022b). *Alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot (AKE)*. <https://www.kirjastot.fi/kirjastot-ja-kehittaminen/kehittamistehtavaa-hoitavat-kirjastot>
- Kirjastot.fi. (21.2.2023a). *Valtakunnallinen kehittämistehtävä (VAKE)*. <https://www.kirjastot.fi/valtakunnallinen-kehittamistehtava-vake>
- Kirjastot.fi. (31.3.2023b). *Kirjastoalan oppilaitokset*. <https://www.kirjastot.fi/kirjastoala/opiskelu>
- Kirjastot.fi. (11.9.2023c). *Kirjastoala ja kehittäminen*. Haettu 3.10.2023, <https://www.kirjastot.fi/kirjastot-ja-kehittaminen>
- Kostamo, P., Airaksinen, T., & Vilka, H. (2022). *Kirjoita itsesi asiantuntijaksi: Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön*. Art House.
- Lahden AKE. (i.a.). *Kirjastot ja demokratia -opintopiiri*. <https://lahdenake.fi/koulutus/kirjastot-ja-demokratia-opintopiiri/>
- Laine, A. (2021). *"Asiakkaita vartenhan me täällä ollaan" – osaamisen kehittäminen kirjastoissa*. Kirjastot.fi. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Asiakkaita%20vartenhan%20me%20t%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4%20olla.pdf>
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 980/2012. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>
- Laki yleisistä kirjastoista 1492/2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2016/20161492>
- Lankinen, M. (3.8.2023). *Vanhuutta kuvaavilla termeillä luodaan mielikuvaa ja arvostusta*. Vanheneminen.fi. <https://www.vanheneminen.fi/vanhuutta-kuvaavilla-termeilla-luodaan-mielikuvaa-ja-arvostusta>
- Liboppi.fi. (i.a.). *Usein kysyttyä*. Haettu 27.10.2023, <https://liboppi.fi/ukk/>

- Moodle. (5.12.2018). *About Moodle: Philosophy*. <https://docs.moodle.org/401/en/Philosophy>
- Moodle. (19.2.2021). *H5P*. <https://docs.moodle.org/3x/fi/H5P>
- Moodle. (14.7.2022). *About Moodle*. Haettu 9.4.2023, [https://docs.moodle.org/401/en/About Moodle](https://docs.moodle.org/401/en/About_Moodle)
- Moodle. (14.7.2023). *Pikaopas opettajalle*. Haettu 31.10.2023, [https://docs.moodle.org/3x/fi/Pikaopas opettajalle](https://docs.moodle.org/3x/fi/Pikaopas_opettajalle)
- Mustikkamäki, M. (toim.). (21.2.2023). *Kirjastotoimi: Ääniä ylitarkastuksen maailmasta. Jakso 8: Osaamisen kehittäminen* [podcast]. Aluehallintovirasto. <https://avi.fi/podcastit/kirjastotoimi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (i.a.-a). *Jatkuva oppiminen*. Haettu 21.3.2023, <https://okm.fi/jatkuva-oppiminen>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). (i.a.-b). *Kirjastot*. <https://okm.fi/kirjastot>
- Opetushallitus. (2023). *Osaaminen 2035: Osaamisen ennakkointifoorumin ensimmäisiä ennakkointituloksia* (Raportit ja selvitykset 2019:3). https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osaaminen_2035.pdf
- Otala, L. (19.6.2019). Ketterä oppiminen on keskeinen osa jatkuvaa oppimista. *Työn tuuli*, 28(1), 25–35. https://www.henry.fi/media/ajankohtaista/tyon-tuuli/tyon-tuuli_012019_20190613_links.pdf
- Otala, L., & Mecklin, S. (2021). *Ketterä oppiminen 2: Strategiasta käytäntöön*. Kauppakamari.
- Pohjanhovi, H. (kirjastopedagogi, Vaasan kaupunginkirjasto). (28.3.2023). *Seniorityö Vaasan kaupunginkirjastossa ja omalla kirjastouralla* [asiantuntijahaastattelu].
- Rikkilä, J. (2022). *AKE – Yhteistä kehittämistä* [video]. Kirjastokaista, & Ake. <https://www.kirjastokaista.fi/ake-yhteista-kehittamista/>
- Rotkirch, A. (2021). *Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä: Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle* (Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:2). Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-073-8>
- Saarenheimo, M., Pietilä, M., Maununaho, S., Tiihonen, A., & Pohjolainen, P. (2014). *Ikäpolvien taju – elämänkulku ja ikäpolvet muuttuvassa maailmassa*. Vanhustyön keskusliitto. <https://vtkl.fi/wp-content/uploads/2019/07/ik%C3%A4polvien-taju.pdf>
- Savela, J. (erikoiskirjastovirkailija, Seinäjoen kaupunginkirjasto). (13.4.2023). *Seniorityö Seinäjoen kaupunginkirjastossa ja omalla kirjastouralla* [asiantuntijahaastattelu].

- Seinäjoen kaupunginkirjasto. (i.a.-a). *Kirjastot ja aukioloajat*. Haettu 24.4.2023, <https://kirjasto.seinajoki.fi/kirjastot-ja-aukioloajat/>
- Seinäjoen kaupunginkirjasto. (i.a.-b). *Toimintakertomus 2021*. Haettu 24.4.2023, <https://kirjasto.seinajoki.fi/kirjaston-asiakkaana/julkaisut/toimintakertomukset/toimintakertomus-2021-2/>
- Seinäjoki. (i.a.). *Aili-verkosto*. Haettu 24.4.2023, <https://www.seinajoki.fi/kulttuuri-ja-lii-kunta/kulttuuri/ikaantuvien-kulttuuri/aili-verkosto/>
- Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2(1). http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm
- Sitra. (i.a.). *Megatrendit*. Haettu 31.10.2023, <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/>
- Sivonen, S. (kirjastopedagogi, Kannelmäen, Malminkartanon ja Pitäjänmäen kirjastojen kirjastonjohtaja). (12.4.2023). *Seniorityö Helsingin kirjastoissa ja omalla kirjastouralla* [asian-tuntijahaastattelu].
- Sosiaali- ja terveysministeriö, & Kuntaliitto. (1.10.2020). *Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023: Tavoitteena ikäystävällinen Suomi*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5457-1>
- Suomen kirjastoseura (SKS). (i.a.-a). *Kirjastopäivät*. <https://suomenkirjastoseura.fi/tapahtumat/kirjastopaivat/>
- Suomen kirjastoseura (SKS). (i.a.-b). *Suomen kirjastoseura*. <https://suomenkirjastoseura.fi/suomen-kirjastoseura/>
- Suomen kirjastoseura (SKS). (i.a.-c). *Työryhmät*. <https://suomenkirjastoseura.fi/suomen-kirjastoseura/tyoryhmat/>
- Suomen kirjastoseura (SKS). (i.a.-d). *Täyttä kultaa -koulutuspäivät Turussa 4.-5.5.2023*. <https://suomenkirjastoseura.fi/tapahtuma/taytta-kultaa-koulutuspaivat-turussa/>
- Tiinanen, J. (4.5.2023). *Joustoasiakkuus Helmet-kirjastoissa senioreiden kirjastopalveluiden uutena muotona*. Kauniainen. Haettu 30.8.2023, https://suomenkirjastoseura.fi/hallinta/wp-content/uploads/2022/09/Tiinanen-Grani-Powerpoint_Turku.pdf
- Tilastokeskus. (i.a.). *Käsitteet: Työkäinen väestö*. https://www2.stat.fi/meta/kas/tyoikain_vaesto.html
- Tilastokeskus. (2023). *11ra -- Tunnuslukuja väestöstä alueittain, 1990-2022*. Valitut muuttajat: 65 vuotta täyttäneiden osuus, %, koko maa ja 2022. Haettu 2.11.2023, https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/stat-fin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1/

Turja, O. (2023a). *Safari-aiheinen kuvamuokkaus*.

Turja, O. (2023b). *Seela Sellan kommentti*.

Työterveyslaitos. (25.11.2020). *Hyvinvointia työstä 2030-luvulla: Skenaarioita suomalaisen työelämän kehityksestä*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-261-943-3>

Tynjälä, P. (1999). *Oppiminen tiedon rakentamisena: Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita*. Kirjayhtymä.

Vaarama, M. (2022). *Toiveena tavallinen, hyvä elämä: Suomalaisten mielikuvat ja kokemukset vanhuudesta*. A. Jansson, M. Lankinen, & A. Lausvaara (toim.). Vanhustyön keskusliitto. [https://www.vanheneminen.fi/wp-content/uploads/sites/3/2023/01/Raportti Toiveena tavallinen hyva elama FINAL PDF.pdf](https://www.vanheneminen.fi/wp-content/uploads/sites/3/2023/01/Raportti_Toiveena_tavallinen_hyva_elama_FINAL_PDF.pdf)

Vaasan kaupunginkirjasto. (i.a.). Ota yhteyttä. Haettu 30.10.2023, <https://kirjasto.vaasa.fi/ota-yhteytta>

Vaasan kaupunki. (i.a.). *Kulttuurinen vanhustyö*. Haettu 24.4.2023, <https://www.vaasa.fi/koe-ja-nae/kulttuuria-vaasassa-ja-seudulla/kulttuuripalvelut/kulttuurinen-vanhustyo/>

Vanhustyön keskusliitto (VTKL). (20.6.2022). *Ainutlaatuinen tutkimus vanhuudesta, vanheneemisestä ja vanhustyöstä*. <https://vtkl.fi/ainutlaatuinen-tutkimus-vanhuudesta-vanheneisesta-ja-vanhustyosta>

Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN). (2021). *Onneksi on kirjasto: Yleisten kirjastojen suunta 2021–2025*. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2021-2025-FI-web.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Liite 2. Verkkokurssin osioiden testaaminen

Liite 3. Verkkokurssin arvioiminen

Liite 4. Kuvakaappaus verkkokurssin aloitusnäköymästä johdanto-osion ollessa avoinna

Liite 1. Teemahaastattelurunko

Oma työnkuva ja kokemus seniorityöstä

- Mikä on toimenkuvasi ja ammattinimikkeesi?
- Kuinka kauan olet tehnyt kirjaston seniorityötä?

Kirjaston seniorityö, yhteistyö ja muutokset

- Mitä kirjaston seniorityö on käytännössä ollut?
- Minkälaista on kirjaston kotipalvelu?
- Mitä muutoksia olet havainnut toiminnassa?
- Minkälaista yhteistyötä kirjastolla on muiden toimijoiden kanssa?
- Näkökö hyvinvointialueiden muuttunut tilanne kirjaston toiminnassa tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa?

Senioriasiakkaat kirjaston käyttäjinä

- Minkälaista palautetta asiakkailta tulee?
- Mitä seniorit toivovat kirjastolta?
- Ovatko seniorit tyytyväisiä kirjaston palveluihin?
- Ovatko eläköityvät asiakkaat paremmassa kunnossa kuin aiemmin?
- Näkökö iäkkäiden asiakkaiden aktiivisuus kirjastossa?
- Tietävätkö asiakkaat, mitä palveluita kirjasto nykyään tarjoaa, ja onko kirjasto asiakkaiden mielestä muuttunut paljon siitä, mihin he ovat tottuneet?

Kirjaston seniorityön kehittäminen ja koulutus

- Mikä on AKE:n rooli ja tärkeys kirjastotoiminnassa?
- Mikä on kirjastohenkilökunnan koulutustarve seniorityöhön?
- Oletko tutustunut Liboppiin?

Liite 2. Verkkokurssin osioiden testaaminen

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*).

Arvioi erikseen verkkokurssin kunkin osion sisältöjä, toimivuutta ja ajankohtaisuutta.

1. Suostun siihen, että antamaani palautetta käytetään Seinäjoen ammattikorkeakoulun tutkimustoimintaan. *

- Kyllä.
- Ei.

2. Valitse, minkä osion arvioit. *

- 1 JOHDANTO
- 2 KOHTAAMINEN: SENIORIT ASIAKKAANA
- 3 SENIORIT AKTIIVISINA TOIMIJOINA
- 4 DIGITUKI
- 5 SENIOREIDEN TAVOITTAMINEN
- 6 PROJEKTIT JA HANKKEET ESILLE
- 7 TULEVAISUUS

3. Arvioi oppimiskokemusta.

Kuinka mielekkäänä koit tämän osion suorittamisen?

(1–5 tähteä)

4. Arvioi sisältöä.

Kuinka paljon uutta ja hyödyllistä tietoa sait tästä osiosta?

(1–5 tähteä)

5. Arvio tehtävien laatu.

(en osaa sanoa, ei ollenkaan, jonkin verran, melko lailla, kyllä näin on)

Tehtävät ovat:

- ajan tasalla
- kiinnostavia
- liian helppoja

- liian laajoja
- tarpeellisia

6. Mitä muuttaisit/poistaisit/lisäisit tässä osiossa?

(avoin vastaus)

7. Raportoi tämän osion asia- tai kirjoitusvirheet, toimimattomat linkit, vanhentunut tieto tai muut löytämäsi epäkohdat.

(avoin vastaus)

8. Anna muuta palautetta tästä osiosta!

(avoin vastaus)

Liite 3. Verkkokurssin arvioiminen

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*).

Kerro mielipiteesi koko kurssin osalta.

1. Suostun siihen, että antamaani palautetta käytetään Seinäjoen ammattikorkeakoulun tutkimustoimintaan. *

- Kyllä.
- Ei.

2. Kuinka tyytyväinen olet visuaaliseen ilmeeseen?

(1–5 tähteä)

3. Kuinka tyytyväinen olet kieliasuun?

(1–5 tähteä)

4. Kuinka tyytyväinen olet oheismateriaaleihin?

(1–5 tähteä)

5. Kuinka paljon kurssilla oli sinulle uutta ja hyödyllistä asiaa?

(1–5 tähteä)

6. Kuinka todennäköisesti suosittelisit tätä kurssia kirjastoalan työntekijälle?

(1–5 tähteä)

7. Kuinka paljon käytit aikaa kurssin tekemiseen?

- alle 2 tuntia
- 2 tuntia – 6 tuntia
- yli 6 tuntia
- Muu: _____

8. Arvioi seuraavat asiat verkkokurssista.

(en osaa sanoa, ei ollenkaan, jonkin verran, melko lailla, kyllä näin on)

Verkkokurssi on...

- liian pitkä

- liian helppo
- kiinnostava
- tarpeellinen

9. Kurssin työnimenä on kulkenut Seniorityö kirjastossa. Ehdota kurssille vetävää nimeä!

(avoin vastaus)

10. Anna muuta palautetta! Jäitkö kaipaamaan kurssin sisällöistä jotakin?

(avoin vastaus)

Liite 4. Kuvakaappaus verkkokurssin aloitusnäkömästä johdanto-osion ollessa avoinna

Edistymisen seuranta

NYT

Seniortyön ja ikääntymisen määrittelmä

Kesken

Yleiskatsaus opiskelijoista

Sisällysluettelo

seniori

Yleinen

1. Johdatus kirjaston seniorityöhön

2. Kohtaaminen: Seniorit asiakkaana

3. Seniorit aktiivisina toimijoina

4. Digituki

5. Senioreiden tavoittaminen

6. Projektit ja hankkeet esille

7. Tulevaisuus

Kiitos!

Testi, ei kuulu kurssin sisältöön

Osallistuminen

Sinun arvioitu kurssille osallistuminen on:

136 tuntia 22 min

Päivitetty: 26.10.2023, 01.10

Koko raportti

Uutiset

Kurssin suorittaminen

1. Johdatus kirjaston seniorityöhön

Tämän kurssin tavoitteena on antaa eväitä kirjaston seniorityöhön. Verkkokurssi koostuu johdannon lisäksi kuudesta osiosta, joiden aiheet ovat:

- senioreiden kohtaaminen,
- seniorit aktiivisina toimijoina,
- digituki,
- senioreiden tavoittaminen,
- kirjaston seniorityön projektit ja hankkeet,
- katsaus tulevaisuuteen.

Johdantokappaleen aineistoissa tarkastelemme seniorityön ja ikääntymisen määrittelmää, ja kysymme mielihyvääsi siitä, miten ikääntyneitä asiakkaita on sopiva nimittää.

Kurssin aluksi saat myös miettiä omaa motivaatiotasi kurssin suorittamiseksi.

Tervetuloa kurssille!

Seniorityön ja ikääntymisen määrittelmä Merkitse tehdyksi

Vanhustyön keskusliitto ja Vanheneminen.fi-sivusto Merkitse tehdyksi

Kysely: Kuinka sinua saa nimittää vanhana? Merkitse tehdyksi

Avautui: tiistaina 25. huhtikuuta 2023, 17.15

Kurssin motivointi Merkitse tehdyksi

2. Kohtaaminen: Seniorit asiakkaana

3. Seniorit aktiivisina toimijoina

4. Digituki

5. Senioreiden tavoittaminen

6. Projektit ja hankkeet esille

7. Tulevaisuus

Kiitos!